

RELLEU

REVISTA TRIMESTRAL DE PENSAMENT I CULTURA

Créixer en continuitat

TERCERA ÈPOCA - JULIOL/SETEMBRE 2008

97

-
- 03 **Créixer en continuïtat**
EDITORIAL
-
- 04 **Introducció**
ALEIX BUCH
-
- 06 **Un nou relleu**
RAIMON GALÍ
-
- 08 **La Porta Daurada de Poblet**
JORDI SALES
-
- 14 **Carta al G.E.N.**
JORDI GALÍ
-
- 18 **Gens i gent**
JOSEP M. BALLARÍN
-
- 22 **Com som els catalans (I)**
RAIMON GALÍ
-
- 32 **Paraules prèvies**
JOAN SALES
-
- 40 **Per una metafísica de la gratitud**
FERRAN GUILLÉN
-
- 54 **Tres coses que no tenen importància**
CARLES CARDÓ
-
- 56 **Tres coses que tenen importància**
CARLES CARDÓ
-
- 58 **L'honestedat, màxima eficàcia**
CARLES CARDÓ
-

REVISTA RELLEU

Revista fundada pel Grup d'Estudis Nacionalistes l'any 1983 com a butlletí intern de l'entitat. A partir del 1992 (segona època) és l'òrgan d'expressió de la Fundació Rellu. Revista cultural i de pensament. Té una periodicitat trimestral. Pertany a l'Associació de Publicacions en Llengua Catalana (APPEC) ¶ DIRECTOR: Jordi Sales. DIRECTOR ADJUNT: Raimon Terradas
CONSELL DE REDACCIÓ: Jordi Barnadas, Aleix Buch, Joan Capdevila, Manfred Díez, Agustí d'Arana, Joaquim Ferrer, Josep Hereu, Amadeu Matosas, M.Àngels Orriols, Ramon Tremosa, Jordi Giudici, Josep Solà, Antoni Vallès. SECRETARI DEL CONSELL: Jordi de Nadal ¶ COL·LABORADORS D'AQUEST NÚMERO: Aleix Buch, Raimon Galí, Jordi Sales, Jordi Galí, Josep M. Ballarín, Joan Sales, Ferran Guillén, Carles Cardó ¶ EDITA: Quaderns d'Estudis i Treballs SL.

REDACCIÓ I SUBSCRIPCIONS: Fundació Rellu. C/Aragó 287 3r 2a B, 08009 Barcelona ¶ TEL.: 93 488 09 00. FAX: 93 215 87 68 WEB: www.relleu.cat ¶ CORREU ELECTRÒNIC: relleu@relleu.cat ¶ DISSENY: Jordi Matosas i Eloi Gimeno ¶ MAQUETACIÓ: Jordi Matosas ¶ FOTOGRAFIA PÀG 5: Arxiu, PÀG. 26: Marc Campà, PÀG.47: Eloi Gimeno ¶ IMPRESSIÓ: Grupo Gráfico ¶ DIPÒSIT LEGAL: B-15.150-83

PREU D'AQUEST NÚMERO: 8 € SUBSCRIPCIÓ ANUAL: 24 € (4 nùms)

CRÉIXER EN CONTINUÏTAT

EDITORIAL

Som aquí. Quan Josep Tarradellas va dir als ciutadans de Catalunya des del balcó de la Plaça de Sant Jaume el seu justament cèlebre *Ja sóc aquí*, molts, tots, esperàvem que el reconeixement que es feia de la seva figura, la qual encarnava, certament, els discutibles, efímers i compromesos moments d'autogovern de la Generalitat republicana, obriria un procés que ens portés aquella sobirania perduda l'any 1714. Calia generositat i imaginació. No ha estat així. Nosaltres estem ara, tots, en aquell aquí al qual Tarradellas arribava i ens hi mantenim. Volem el que volem. I ara volem per tal de conservar aquesta la nostra voluntat, sortir d'un joc confús de mitges paraules, terminis dubtosos, pactes trencats, equilibris inestables, compromisos traïts i sospites absurdes que està esdevenint el tractament de la realitat catalana en la vida política de la mal anomenada democràcia espanyola. No són democràtics els estats que són presons de pobles.

Hem arribat fins a aquest moment conservant amb molts esforços aquella tossuda voluntat d'ésser que Jaume Vicens Vives posava a la *Notícia de Catalunya* com el ressort més íntim de la nostra manera de fer. Aquesta voluntat està animada d'un desig d'unitat de tots com un sol poble. Aquesta unitat no pot ser ni manipulada, ni caricaturitzada, ni compromesa en un joc verbal de propagandes electorals que serveix per a repartir regidories, alcaldies, consells comarcals, diputacions provincials, eurodiputats, conselleries i presidències de comunitats autònomes de règim comú en un ordenament que comptat i debatut segueix tractant-nos com un poble sotmès.

No podem continuar posant la nostra ànima allí on ens la trituren o ens la mercadegen, en fan befa, escarni o profanació interessada. Fugirem d'esperances falses. Ens reconeixem, certament, com a sotmesos, dignes, però, als nostres ulls i amb una entera voluntat de mantenir-nos com el que som.

És ben possible que en els darrers decennis hàgim fet massa soroll xerrant a tota hora sobre nosaltres mateixos sovint sense cap gràcia i sovint, també, per a dividir-nos ben tontament. Des d'un silenci de renovades gratituds i compromisos fermes oferirem a la generació més nova uns eixos d'orientació perquè pugui créixer en continuïtat amb el millor que ha decantat el nostre poble.

El nostre alliberament, la nostra persistència és una tasca clara, dura i noble. Som aquí. *Som aquí*, malgrat el que pot semblar a alguns, és una expressió poètica en la seva concisió, brevetat, sobrietat i el seu punt d'insolència, som aquí en el nostre deure resistent perquè res ens en distreu. Som aquí vetllant la memòria dels nostres morts: els del Fossar de les Moreres que cantava com "urna de l'honor" Àngel Guimerà, els soldats morts per la pàtria que recordà la dedicatòria final del recull de poemes de Joan Sales *Viatge d'un moribund*. Som aquí refent tantes vegades com convingui la ciutat dels nostres somnis que volia bastir Màrius Torres, el poeta amic de Joan Sales. Som aquí escoltant poetes que ens obren un camí. Som aquí amarant-nos del que és senzill i ens és superior, cercant amb el pensament, certament, i amb el cor, també, els fonaments d'un nou impuls per a la nostra tossuda voluntat d'ésser.

En alguns números de la revista *Relleu* corresponents a moments assenyalats, especialment aniversaris de la mateixa revista o del grup del qual va començar essent-ne butlletí intern (GEN, Grup d'Estudis Nacionalistes), el Consell de Redacció decidí reeditar alguns articles que, per la seva rellevància, es considerà que mereixien ser especialment rellegits. En aquest número 97, la reedició d'articles que presentem no respon a cap aniversari, sinó a la propera celebració d'un curs destinat a joves que es celebrarà el mes de setembre d'enguany.

L'actual revista *Relleu*, en la seva tercera època -simbolitzada pel seu tercer disseny estrenat en el número 94-, ha passat de ser un butlletí intern a una revista de pensament i cultura amb vocació d'arribar a tothom interessat en les temàtiques filosòfiques i històriques, així com en el redreçament de Catalunya com a nació.

Els articles que reeditem formen, per dir-ho d'alguna manera, un compendi d'allò més essencial que la revista (i el GEN i la Fundació *Relleu*) volen transmetre. Els articles d'en Raimon Galí sobre el comportament col·lectiu dels catalans i d'en Jordi Sales sobre el simbolisme de la Porta Daurada de Poblet i la nostra responsabilitat envers el nostre país, marquen una línia a seguir.

Els textos d'en Jordi Galí i de Mn. Josep M. Ballarín són una crida a respondre amb valentia als reptes del dia a dia, mentre que la metafísica de la gratitud, d'en Ferran Guillén, ens ofereix un estudi aplicat d'un tema clàssic com és la gratitud.

Hem volgut incloure també en aquest recull tres articles del canonge Dr. Carles Cardó, apareguts originalment al diari *El Matí* i editats en forma de llibre a *La nit transparent*, la darrera edició del qual fou iniciativa de Barcelonesa d'Edicions, editorial de la Fundació *Relleu*. Són tot just tres mostres de l'altíssima qualitat intel·lectual i literària de Carles Cardó i, alhora, petites guies de com podria ser el nostre capteniment en el camí de la vida terrena.

Esperem que la lectura d'aquests articles sigui profitosa als nostres lectors i els suggereixi temes per a la reflexió.

UN NOU RELLEU

RAIMON GALÍ (1917-2005)

Antropòleg i escriptor

*If I should die, think only this of me:
That there's some corner of foreign field
That is for ever England...*

Rupert Brooke, † diada de Sant Jordi de 1915

Passem aquests mots en català en una forma lliure. “Si jo moria, pensa sols això de mi, hi ha un parrac de terra estrangera que és ja per sempre Catalunya”.

Va per aquest camí el relleu? Certament. Llegiu tot sencer el poema*. De generació en generació, els nostres majors han configurat, amb el fang de la seva carn i els ossos, l'esperit i la materialitat física de la nostra terra. Els nostres cossos, ja retuts per la mort, no es poden separar dels nostres somnis, el somriure, la conversa entre amics. La pau dels cors sota els cels catalans.

L'acte del relleu fa present la pàtria. Com el relleu del sentinella dóna fe de l'exèrcit.

Què és una pàtria? Quelcom pastat al llarg dels segles amb el fang dels nostres cossos i dels nostres somnis. El nostre somriure i el plor li han donat la plena dimensió humana. La pau dels nostres cors ha fet els cels més amples. Perquè som capaços d'estimar més enllà de la mort. I la mort, testimoni vivent, durable, que ha pastat el fang i la pedra dels nostres pobres cossos, que en vida donaren testimoni de l'esperit.

Què és una pàtria? És una comunió de ciutadans solidaris en aquest misteriós aiguabarreig de l'esperit i la matèria en la construcció de quelcom que depassa la nostra vida individual.

La pàtria té una dimensió d'eternitat. Altrament, què voldria dir fer el relleu? A qui transmetre el sant i senya del sentinella?

La pàtria té una dimensió d'eternitat. Altrament, la paraula comunió és una cosa buida. La comunió dels sants i la comunió dels ciutadans ens apareix ran de terra com una simple analogia. Però gardeu-vos de dissociar-les. Res no tindria sentit.

La pàtria té una dimensió d'eternitat. Una comunió enclou els morts i els vivents. Els qui ja som un xic grans no podem separar els uns dels altres. Jo parlo cada nit amb en Xandri i els meus morts. Malauradament no puc fer-ho cada dia amb el meu company de taula.

Pàtria, comunió, relleu, ens fa veure la vida “sub species aeternitatis”. Trencar aquesta seqüència vol dir cercar un sentit a la vida i a la mort que no és el nostre... No perdem el temps.

Per fortuna, el relleu no compta el temps. Durant la meva vida he rebut i transmès per quatre vegades el relleu. És molt? És poc? És llarga o curta la meva vida? Bah! Què té a veure això amb transmetre el relleu? Quan el donaré de debò? Amb la meva mort o bé vivent encara? Què importa!

El que sé segur és que quan passi el relleu seré cristià. Només la nostra transmissió del relleu és capaç, per la seva gràcia de Jesucrist, de fer etern dins els altres allò que en nosaltres és immortal.

Cert que la vida terrenal comporta que els homes i les pàtries sofreixin unes tràgiques desconexions durant les quals el relleu es fa impossible. Ja ho va veure bé en Péguy quan deia que la sort més gran d'un home era morir jove en un combat per la pàtria.

Ell va tenir aquesta sort, com el coratjós Rupert Brooke, com el nostre Andreu Xandri i tots els companys de 1936-39. En la plenitud de la derrota i de l'oprobri també l'hem desitjada nosaltres. Donem la paraula a en Joan Sales. De retorn a la casa pairal, dins la pàtria abandonada, escolta el gemec del vent pels passadissos i ens encomana a tots l'enyorança de la mort amb els companys caiguts.

*Flautes que fa sonar el vent d'un altre món,
les tibies escampades dels teus companys, on són?
Ja no hi ha vora seu ni clarins ni banderes!
Ombres evaporades, rosada del matí
que no coneixerà l'angoixa d'envellir,
vau beure d'un sol glop totes les primaveres.*

*Sobre els erms oblidats ossos al sol recuits,
jove i alegre estol un dia ple de vida!
El feix dels anys estèrils, més pesants com més buits,
no us farà ajupir mai als peus de la Mentida.*

Aquests ossos al sol recuits són la fita espiritual d'una Catalunya eterna que es negà a ajupir-se als peus de la Mentida i la derrota. Són el testimoni viu de l'esperit. Parlem del relleu gràcies a aquells. La realitat vivent d'un poble és un miracle permanent entre els morts i els vius.

Jo no sé si algú de vosaltres s'ha trobat, de sobte, mort en plena vida. Jo sí. I continues viu: impossible. Un any passa... després un altre... més de vint! Però tot el misteri de la pàtria rau aquí. Viu o mort, un bon dia totes les pedres de la Porta daurada de Poblet reflecteixen de nou el teu sofriment i el teu servei a la pàtria. I retrobes tots els companys morts encara vius. Sou tots vosaltres! Hem fet el relleu.

* EL SOLDAT

Rupert Brooke (1887-1915, Diada de Sant Jordi)

*If I should die, think only this of me:
That there's some corner of a foreign field
That is for ever England. There shall be
In that rich earth a richer dust concealed;
A dust whom England bore, shaped, made aware,
Gave, once, her flowers to love, her ways to roam,
A body of England's, breathing English air,
Washed by the rivers, blest by suns of home.*

*And think, this heart, all evil shed away,
A pulse in the eternal mind, no less
Gives somewhere back the thoughts by England given;
Her sights and sounds; dreams happy as her day;
And laughter, learnt of friends; and gentleness,
In hearts at peace, under an English heaven.*

Si jo moria, pensa sols això de mi;
Que una llenca de terra estrangera
És per sempre Anglaterra. Aquella terra fètil,
Secreta sepultura d'una pols més rica encara;
D'un fang que Anglaterra llimava, feia viu i modelava,
Amb flors per estimar i camins per descobrir,
Un cos d'anglès que aire Anglès respirava,
Arrossat pels rius, pels sols de la pàtria beneït.

I pensa, aquest cor, tot mal després enfora,
Batec, no res menys, de l'Etern pensament,
Retorna a algun lloc els amors que Anglaterra li dava;
Paisatges i sons: somnis feliços d'un dia;
I el somriure après dels amics; i la gentilesa,
De cors en pau, sota d'un cel anglès.

(Traducció: Raimon Galí)

LA PORTA DAURADA DE POBLET

JORDI SALES

*Professor de Filosofia, Degà de la Facultat de Filosofia
de la UB i Director de la revista Relleu*

Poblet és com Catalunya,
una realitat sorgida de l'esplendor
de la Terra i construïda com
l'obra de l'Esperit.

La Porta Daurada ni s'arronsa melangiosament ni s'estira per arribar on no pot, s'aixeca segura sobre ella mateixa, esvelta, noble. Com tot, Poblet és signe de la nostra sobirania perenne, no solament record d'una passada grandesa, sinó senyal, testimoni, penyora de la nostra passada, present i futura plenitud nacional. La Porta Daurada ens és lliçó d'aquell domini sobre nosaltres mateixos, de l'autogovern més pregon que ni s'escura ni s'allarga, reposa amb suavitat i força en el lloc que és el seu lloc al món. Tota afirmació nacional deriva da l'ésser d'una realitat ben aposentada sobre ella mateixa ni arrogant, ni poruga, senzillament senyora de la seva presència, oferint el rostre als vents amb serena mirada, ni agredint l'aire que l'envolta, ni suplicant desmaiada reconeixements aliens.

La nostra terra és plena de realitats naturals o construccions humanes que s'aixequen tal com són amb la seva estatura pròpia. Com avui nosaltres, a Poblet cal apropar-s'hi caminant amb respecte i goig, i contemplar amb una mirada amant la terra per la qual "Déu va passar-hi en primavera i tot cantava al seu pas" i les belles construccions dels homes que la fan una terra habitable. Sense cap temor, com cap temor de res té l'ull de l'enamorat que contempla el rostre, el nacionalisme té el seu secret en aquest amor foll. La Pàtria és la nostra estimada i nosaltres som els seus pobres i esforçats cavallers. Cap temor de retrets, de pairalisme, sentimentalisme o folklore ens pot paralitzar, cap neguit ni de les accions a emprendre, ni de teories a desplegar, ni de treball, ni d'estudi ens pot excusar de retrobar en la visió joiosa de la nostra terra la font primera de les energies del nostre nacionalisme. Les accions, les teories, el treball, l'estudi i els seus neguits vindran després i aquest moment de joia els sostindrà enmig de qualsevol dificultat.

Sense fer nostra avui la lliçó de majestat i de plenitud de la Porta Daurada el nostre nacionalisme esdevindria sec, eixorc, infecund, estèril, gris, avorrit i trist.

La nostra vinguda avui a Poblet ens pot donar una segona lliçó, un segon ensenyament. La meditació sobre els moments de destrucció interna que comporta la nostra història i la nostra realitat. El

meu pare i els seus germans havien jugat de petits entre les ruïnes de Poblet. El record d'aquelles ruïnes són el nostre real de la deixadesa, de la rutina sense esperit, de les obres de la mirada petita, de les obres de l'odi, de la rebentada sobtada i ximple, de l'embriaguesa rampelluda i poca-solta, del torçar-se, adormir-se i podrir-se que amenacen sempre totes les construccions humanes. Em refereixo a la destrucció del monestir i a la profanació de les tombes reials de l'any 1835. No cal ara examinar les causes ni la decadència del Monestir, ni de la destrucció, ni del període de prop de cent anys en què Poblet restà abandonat i fou testimoni de la terra sense esperit. Tal volta serà algun dia un dels tants temes d'estudi dels nostres estudis nacionalistes. Sigui com sigui, les obres de destrucció són sempre absurdes i sempre possibles.

Com ens cal la joia d'emmirallar-nos amb la majestat de la Porta Daurada, ens cal també la humiliació de reconèixer que som també hereus dels antics borratxos de Vimbodí i de la seva fúria destructora. El nostre nacionalisme enamorat cal que sigui, també, humil i lúcid.

Hem vingut a Poblet caminant, al Monestir de Santa Maria, una realitat passada i present dels frares del Cistell. Hem vingut contents del treball de la setmana des de llocs ben diversos de Catalunya, ens hem aplegat i hem arribat caminant contents, parlant de la joia i de la pobresa del nostre nacionalisme, i ara ens trobem al Monestir per escatir el sentit de les noves paraules i fer-ne motius de claredat i de força. Ho hem fet, tal com diu el vostre escrit de presentació, perquè "la vostra voluntat d'estudi i de reflexió sobre el conjunt del llegat de l'aventura humana: les tècniques i les arts, les ciències, el dret, els humanismes, la cultura i la religió. I ben en concret el cristianisme. No sabem fer-ne un parèntesi constant, com si la relació dels homes amb el que els ha estat anunciat com la seva salvació pogués ésser sempre reduït a l'esfera més íntima de les vides privades. Sabem que el misteri de la fe pertany al domini de la més pregona llibertat personal, però sabem també que la vida cristiana és ben present i és exterioritzada tant en la nostra història com a poble, com en el nostre actual moment" (Del document

de presentació del Grup d'Estudis Nacionalistes). És així de senzill per dir-ho; i de vegades més difícil de viure en les mil i una complexitats de les nostres vides i, sobretot, en les vint mil complicacions que de vegades ens hi busquem.

Ens cal retrobar la senzillesa de plantejament en tantes coses que, el millor serà, ara, deixar la paraula a mossèn Ballarín, que en l'escrit-guió de les seves lliçons de Valls sobre "Esperit i Terra", que aquests dies m'ha fet arribar, diu, parlant de "Els Frares del Cistell i la Vinya":

"Cap als finals del segle XI, els monjos s'havien endormiscat de salms i s'havien engreixat de massa perdius. Amb les foguerades del món cavalleresc, sant Bernat i els frares del Cistell escamparen per Europa, de Riga a Alcobaças, l'orde del Cister.

A Poblet tenim les tombes dels comtes-reis, però les nobles pedres daurades vénen d'uns senyorívols monjos vinyaters. Entre càntics a dama Santa Maria, els del Cistell tornaren a la terra, a la pobresa.

Perquè no hi ha honor cavalleresc sense pobresa".

La majestat sobirana de la Porta Daurada, al record vergonyós de tota destrucció, els càntics de Santa Maria dels monjos vinyaters conflueixen en l'única lliçó per a la nostra voluntat d'estudi.

Voluntat d'estudi que, com també diu el vostre document de presentació, és una voluntat de reflexió sobre el que és l'home: "quins són els desigs i els ressorts que ens mouen a la recerca de la felicitat, el benestar i l'amor; quines són les possibilitats humanes, tant de mesquinesa, embrutiment, violència destructora, com les d'heroisme, abnegació callada i generositat" (Del document de presentació del Grup d'Estudis Nacionalistes).

Poblet és com Catalunya una realitat sorgida de l'esplendor de la Terra i construïda com l'obra de l'Esperit. És, també com tot Catalunya, una realitat refermada. Catalunya com a realitat històrica és plena d'afirmacions repetides, d'esforços de supervivència, ens hem aixecat de les ferides d'agressions i ens hem oposat a les voluntats que ens negaven, als qui ens donaven per morts, una tossuda voluntat d'ésser, que ens ha salvat una i altra vegada com a poble. Aquesta voluntat de resistència pot ser cantada amb tons heroics i amb paraules de sentiment

molt intens i dramàtic, com fa el poeta basc quan diu, si fa no fa, el següent:

*Defensaré la casa dels meus pares
amb les mans i si les mans em són tallades
Defensaré la casa dels meus pares
amb els braços, i si els braços em són tallats
Defensaré la casa dels meus pares
amb el pit, i si el pit m'és arrencat
Defensaré la casa dels meus pares amb el cor*

Això és un sentiment molt bell, és un moment abrandat, encès, tot foc i flama, com el ferro roent, i recitat amb més art i tremolor de veu i una bona mímica podríem acabar tots plens d'emoció patriòtica. No seré jo qui faci massa broma d'aquestes coses. Però els moments d'exaltació i d'abrandament no són res si no se'ls fa seguir dia a dia d'una conducta apropiada, feta de paciència, pobresa i joia. La voluntat de resistència de Catalunya enfront d'agressions externes l'hem demostrada. Si calgués, hi tornariem. En la mesura que encara calgui, hi som. Però justament a aquesta voluntat de resistència ens cal ara, avui, comprometre'ns a una pacient voluntat de resistència com a poble. Ens cal demostrar que sabem i volem viure junts, establir-nos junts (això vol dir etimològicament en llatí "consistir", ens cal una consistència nacional. Ens cal assegurar l'anella de la cadena de generacions, de relleu entre els homes que han viscut sobre aquesta terra i l'han edificada i l'han feta digna de sobirania i de llibertat. On són les races lliures, la nostra hi anirà. Com diu el vostre escrit de presentació: "Com a joves i catalans, som els hereus de totes aquelles generacions que, amb més o menys encert, han anat tancant la seva anella, entrecreuant-la amb l'anterior, fins formar una mil·lenària cadena d'història, de tradicions, de cultura, de Nació. Per seguir el fil del pas de les generacions que van configurant un país, no volem partir de zero, sinó recolzar-nos en el mestratge de la història -llunyana i recent- i d'aquells homes que han mostrat una trajectòria inequívoca de fidelitat a uns ideals de catalanitat". Són molts més dels que de vegades hom pensa, i moltes vegades, els que han treballat més decisivament ho han fet habitualment

en un major silenci. Juntament amb la lliçó de la Porta Daurada, del record de 1835, dels monjos del Cistell, cal parlar de la primavera de 1958. Es un fet del qual m'he assabentat aquests dies i que em pertoca d'assenyalar com a bocí intermedi d'aquest tram de la cadena de generacions. Un fet que sobretot per part del seu protagonista femení tan habituada a no deixar rastre i a treballar en un silenciós capteniment, no permetrà de fer-ne massa ostencions, ni cal, però deixeu-me'l ressaltar amb tota la seva fecunditat històrica i, per a nosaltres avui, amb el seu simbolisme esperançador. Ara fa vint-i-quatre anys, per la Setmana Santa de 1958, Montserrat Jarque sortia amb les seves noies-guies des de Poblet fins a Montserrat fent el camí a peu, seguint els oficis a diferents esglésies de Catalunya, ajuntant així la pregària, el sentit de l'esforç humà i la joia de la terra. Qui llavors dibuixà el camí i orientà la ruta fou Raimon Galí. El camí que hem fet avui ens l'han triat en Raimon Galí. Ell escriu a la plana final del seu llibre *Els camins de l'estimar*:

“Cal tenir el coratge de seguir els camins un cop trobats i de posar-hi el que és més difícil: les enyorances i les solituds. I l'angoixa de la nostra injustícia en marxa”.

Els camins de l'estimar, com tota la vida, són irreversibles. Sense l'ajut de Déu que ens esborra les marrades, no arribaríem mai al cim.

Sense l'ajut de la Verge perdriem tota llum. Avui sols voldria cantar a Poblet la “Salve amb regust de vinya i avellaner. I que les tres llums damunt l'altar major m'acompanyin sempre”.

Hem caminat fins al monestir de Poblet parlant de la joia, pobresa i gratuïtat del nacionalisme. Sobre el que n'hem dit en parlarem tots plegats després d'aquestes paraules ja massa llargues. Deixeu-me dir encara un parell de coses. La joia, la pobresa i la gratuïtat poden semblar noms de realitats massa íntimes, personals o espirituals, i el nacionalisme alguna cosa massa externa a elles i a les persones. Alguna cosa que solament tindria de veure amb l'organització administrativa o política dels ciutadans o, estirant molt, a nivell de reivindicació històrica o cultural. La paraula nacionalisme -com gairebé totes les acabades en isme- té inconvenients, i de vega-

des cal donar-ne explicacions circumstanciades un xic difícils. Sobretot per discernir-ne components agressius o despersonalitzadors. De tota manera, no té cap substitut que no tingui inconvenients més greus. Cal recordar a quina realitat bàsica respon, ho podem formular així: Els pobles que han adquirit

“Ens hem oposat a les voluntats que ens negaven, les que ens donaven per morts, una tossuda voluntat d'ésser, que ens ha salvat una i altra vegada com a poble.”

consciència de grup específic, que saben que són una nació, refusen que siguin uns altres pobles els qui decideixin en comptes d'ells el seu procés històric. Aquests pobles volen organitzar la seva pròpia comunitat, la seva pròpia vida. Volen disposar de si mateixos, volen autogovernar-se. Volen articular ells mateixos els seus propis pluralismes, especialment els de l'ordre social. La necessitat d'autogovern és un fet natural, arrenca de la naturalesa de les coses, és un dret. Podem dir que és un dret a exercir la consistència nacional, i que, com a tot dret, li corresponen uns deures correlatius. La nació és una realitat al servei de les persones, font del seu ésser, de la seva vida i del seu àmbit comú. Des d'aquesta perspectiva al nacionalisme com a corrent personalista i comunitari no se li plantegen dilemes artificiosos entre llibertat nacional i igualtat social. Això és un dels punts claus que ens convé mantenir per a ser conscients com a poble. Era i és la doctrina dels homes dels *Quaderns de l'Exili*, quan escriviem en l'editorial del quadern d'abril-maig de 1946, referint-se a Àngel Guimerà com a màxim precursor:

“El nacionalisme autèntic el duia d’una manera lògica a un socialisme idealista, ja que igualava tots els compatriotes” i citaven aquest text de Guimerà: “perquè quan Catalunya es despertarà per ésser sobirana d’ella mateixa, es despertaran amb ella els rics i pobres, no afalagant els uns i deixant els altres enrere, sinó esborrant odís de classes, agermanant hisendats i pagesos, obrers i fabricants, pobres i rics; en fi, tots socialistes d’una Catalunya associada, avinguts tots per sobre les impureses humanes...”

Algú em dirà, això és molt difícil. Exactament, ho és molt de difícil. I precisament per això és bo

moltes coses possibles el fet de considerar les urgències d’altres coses aparentment contràries i sovint complementàries en temps distints o per persones distintes. Massa vegades sentim a dir que cal acció quan un hom té ocasió d’endinsar-se en l’estudi, que és una de les bones possibilitats de la vida humana. O bé entren unes ganes molt grans de teoria i de debats verbals quan una acció molt concreta és oferta. O bé se’ns parla d’un perill de pairalisme quan la invitació és retrobar la nostra història ben arreglada. I a l’inrevés, un hom s’afanya a no considerar prou nacionals els moments dedicats a l’estudi o a l’inte-

“Estic invocant com a fruit de la pobresa i de la joia nacionalistes la generositat reflexiva, serena i sòbria, l’esplendor de la terra i de l’esperit.”

de reflexionar sobre la joia, la gratuïtat i la pobresa personal i del nostre nacionalisme, no fos cas que en les nostres inquietuds d’acció o de doctrina barregéssim sense cap escrúpol les nostres tristesses i avorriments, els nostres interessos mesquins o confiéssim massa en els nostres mitjans de tota mena. Per això una vocació d’estudi al servei del nacionalisme, cal emprendre-la amb la totalitat de la nostra vida personal.

Finalment em vull referir a alguns obstacles del moment present que ens amenacen d’esdevenir una terra sense esperit. El primer d’ells és la barreja entre l’avorriment i subtilitats crítiques. Un hom està sense saber massa què fer, però si un hom troba alguna cosa o algú engrescat a fer quelcom, un hom s’afanya a cercar-hi mil inconvenients i raons per no trobar prou interessant el que s’ofereix i es constitueixen mil disquisicions molt rebuscades de si això potser serà en benefici del Pere o del Pau, i s’argumenta: “I jo del Pere no en vull ser perquè el Pere és així com massa d’aquesta manera o d’aquella altra”. I vinga a dir coses i a trobar taps i tot el que calgui. I un hom torna a avorrir-se sol o amuntegat i a queixar-se de l’avorriment. També és un obstacle de

rès per tota la cultura humana. I que el que és espiritual és polític, i el que és polític és poc cultural, o que la ciència teòrica cal que sigui subordinada a la tècnica i l’economia, que ens sobren teories i cal acció o que les accions concretes són insuficients sense plantejaments doctrinals, o bé que cal coses específicament juvenils o que el que es fa solament entre joves és poc consistent, o entre plantejaments nacionals i plantejaments socials, i així amb moltes mitges veritats perquè davant d’una possibilitat també sempre en podem pensar una altra. Enfront de totes aquestes coses “cal saber trobar el propi camí i lloc per a donar un rendiment que contribueixi a la consistència nacional, sense massa justificacions ni aclariments previs massa llargs ni deliberacions verbals”. No estic fent cap elogi d’engrescaments irreflexius, però molt menys el faria de rutines còmodes i avorriments tristos. Estic invocant com a fruit de la pobresa i de la joia nacionalistes la generositat reflexiva, serena i sòbria, l’esplendor de la terra i de l’esperit.

LA CASA DEL MEU PARE
Gabriel Aresti

Defensaré
la casa del meu pare.
Contra els llops,
contra la sequera,
contra la usura,
contra la justícia,
defensaré
la casa
del meu pare.
Perdré
els ramats,
els horts,
les pinedes;
perdré
els interessos,
les rendes,
els dividends,
però defensaré la casa del meu pare.
Em prendran les armes
i amb les mans defensaré
la casa del meu pare;
em tallaran les mans
i amb els braços defensaré
la casa del meu pare;
em deixaran
sense braços,
sense espatlles
i sense pit,
i amb l'ànima defensaré
la casa del meu pare.
Em moriré,
es perdrà la meva ànima,
es perdrà la meva prole,
però la casa del meu pare
continuarà
dempeus.

NIRE AITAREN ETXEA
Gabriel Aresti

*Nire aitaren etxea
defendituko dut.
Otsoen kontra,
sikatearen kontra,
lukurreriaren kontra,
justiziaren kontra,
defenditu
eginen dut
nire aitaren etxea.
Galduko ditut
aziendak,
soloak,
pinudiak;
galduko ditut
korrituak,
errentak,
interesak,
baina nire aitaren etxea defendituko dut.
Harmak kenduko dizkidate,
eta eskuarekin defendituko dut
nire aitaren etxea;
eskuak ebakiko dizkidate,
eta besoarekin defendituko dut
nire aitaren etxea;
besorik gabe,
sorbaldik gabe,
bularrrik gabe
utziko naute,
eta arimarekin defendituko dut
nire aitaren etxea.
Ni bilen naiz,
nire arima galduko da,
nire askazia galduko da,
baina nire aitaren etxeak
iraunen du
zutik.*

CARTA AL G.E.N.

JORDI GALÍ

Pedagog, historiador i escriptor

“...no us farà ajupir mai als peus de la Mentida”

He deixat passar molts dies i tinc encara molts dubtes sobre si he d'escriure o no aquesta carta, que par-teix d'una inicial sensació d'indignació i fàstic.

D'una banda volia que quedés escrita una denúncia i un testimoniatge més del món de mentida en el qual estem immersos. De l'altra, ser una veu, per petita que fos, dels que no tenen veu.

Volia referir-me a la sinistra mascarada del passat dia 14 de desembre: en nom del conductor d'autobús “informat”, és a dir, apallissat, a primera hora del matí; en nom del peó de 63 anys que va fer dues hores de camí a peu per a anar a treballar; en nom de la dona de neteja que va demanar un lloc per a dormir allà on treballava perquè sabia que no podria tornar a casa. En nom d'aquells a qui la policia va recomanar de tancar si no volien ésser “informatos”.

La versió oficial d'aquell 14 de desembre va ésser la d'una vaga o “atur” (i aquí comencen les filigranes semàntiques de la mentida, del “novlang”). D'això van parlar fins a la sacietat els que, també en “novlang”, s'anomenen “mitjans de comunicació”.

Potser no sabeu què és el “novlang”. El llibre *Introducció a la política moderna* del professor Bénétón, que va estar entre nosaltres del 4 al 8 de juliol de 1988 i que ben pocs vàreu venir a escoltar, acaba precisament citant paràgrafs de la perfecció del totalitarisme que va preveure George Orwell en la seva novel·la *1984*, que hauria d'ésser-vos llibre de capçalera. Ha passat el 1984 i “sembla” que Orwell s'hagi equivocat. Tots els profetes s'equivoquen i l'única cosa que podem tenir per segura del futur és que no serà tal com l'imaginem. Però en general les equivocacions dels profetes només fan referència als aspectes externs de la profecia. En les nostres societats, certs

aspectes externs del 1984 són certament introbables. Però això és en les nostres societats. Gran part del món viu, fins externament, en l'atmosfera de terror pesant que respira el llibre d'Orwell, i el fet que el totalitarisme que nosaltres vivim sigui “tou” no vol dir que deixi de ser totalitarisme. La “novlang” funcionant a tot drap n'és la prova. I, el que és més greu, hi estem acostumats. La mentida ja no ens revolta.

He parlat de totalitarisme “tou”: no sé si us vàreu fixar que les “notícies” del vespre d'aquell dia remarcaven sobretot dos punts: que la jornada havia estat un “èxit” i que havia transcorregut sense “incidents”: és a dir, no va passar res que no pogués ésser amagat. Recordeu que els camps d'extermini de Hitler i els actuals varen estar i estan des de fa molts anys “amagats”: no hi ha incidents.

El culte al déu Èxit passa per davant de tot: el fi justifica els mitjans: aquesta és la història de tota la política moderna. El principi fonamental del que s'anomena “pau” és que la violència només s'exerceixi sobre els qui no es poden queixar. Aquí és on es va equivocar Orwell: no estava prou “democràticament” format. Tota l'educació anomenada democràtica consisteix a no percebre ni ésser sensible més que a allò que als poderosos d'aquest món interessa que siguem sensibles. Es poden assassinar milions d'infants abans de néixer i suprimir milions de persones econòmicament inútils o perilloses per la seva capacitat de tenir encara algun reflex de llibertat. Només cal ésser “educat” convenientment, o, si hom no ho és encara prou, si el Príncep d'aquest món, El-qui-remena-les-cireres, ja que el nom de diable o dimoni està desacreditat i provoca el somriure suficient de tota mena de cretins..., sí, El-qui-remena-les-cireres, repeteixo, considera que encara no estem prou “educats”; n'hi ha prou d'aconseguir el silenci dels mitjans “informatius”: “la pau és la guerra, la veritat és la mentida, l'amor és l'odi” o alguna cosa semblant, diu Orwell. Es va oblidar de dir que la missió dels “mitjans informatius” és desinformar, o, en “novlang”, “formar”, formar la nova consciència que ens faci admetre l'avortament, i ens faci confondre la llibertat amb el suïcidi col·lectiu.

Una cosa com *Les cahiers de la quinzaine* avui és impensable. O el setmanari de Chesterton. El Diner

ha ocupat prou posicions perquè qualsevol velleïtat d'aquest tipus sigui immediatament ofegada. "Nos sommes étonamment bien chatrés."

Voldria que tinguéssiu clar que no entro en el que els mitjans de desinformació anomenaren "el fons de la qüestió" i que no és probablement res més que una vulgaríssima lluita per algun afer de repartiment de diners o de poder. Dubto que els 10.000 vells que es van consumint amb 17.200 pts. mensuals, a Barcelona ciutat, hagin tret ni un minut de son als "protagonistes" de la jornada. El vomitiu insult que els restaurants, les joguines i els Jocs Olímpics constitueix per a aquest "col·lectiu" (oi que s'ha de dir així?) no crec que els hagi arribat gaire endins de la consciència.

Que el país està "excedé", com diuen els francesos, "cabreado" com va dir un distingit periodista en *La Vanguardia*, "fortament enutjat", com deliciosament defineix el Fabra la paraula que jo hauria de posar aquí, és un fet evident. El país està "fortament enutjat" per l'espoliació fiscal, per l'abús de poder constant, per això que en "novlang" en diuen "prepotència", i, voldria creure-ho, perquè hi ha encara en algun racó les restes de la consciència de persones lliures cansades d'ésser tractades constantment com un ramat d'imbècils pel poder.

Hi ha molta gent "fortament enutjada", és cert. Però això no justifica la mentida i, sobretot, la mentida sobre la violència. La mentida de la vaga. Una vaga general preparada pel que sembla des de feia més de sis mesos, que arriba a reunir 100.000 persones en una manifestació a Barcelona, és un fracàs. Potser per això en van dir atur. Però que la simple amenaça de la violència aconsegueixi paraitzar un país durant 24 hores per la covardia o la complicitat del que hauria d'ésser el poder públic, és d'una gravetat absoluta: després d'un 14 de desembre pot venir un 19 de juliol: vosaltres no sabeu el que va ser el 19 de juliol.

Mai la història no es repeteix exactament. Les tècniques de desinformació d'avui dia i el procés de castració de la nostra pobra Europa fan difícil que es repeteixi aquell esclat de violenta i brutal sinceritat. Ja n'hi va haver, i molta, de mentida i covardia moral aleshores, però avui, difosa per tota la nostra societat, n'hi ha molta més: un país paraitzat per unes

dotzenes de matons a sou ho ha demostrat. Podem ésser conduïts, sota la direcció de qualsevol piquet "informatiu", a qualsevol banda. Hanna Arendt, en *La montée du totalitarisme*, remarca com va arribar a Alemanya el moment on un o dos S.S. desarmats podien conduir tranquil·lament a un camp de mort centenars de persones sense que a aquestes se'ls acudís tan sols que podien, amb la sola força dels seus braços, fer "picadillo" dels seus conductors.

Dos van ser els protagonistes del sinistre dia 14 de desembre: la por i el convenciment que el poder que ha espremut i perseguit els qui treballen (que no és el mateix que els "treballadors"), no moria ni un dit per a protegir els pobres. Potser els diners del Sr. Areces encara el van fer reaccionar una mica, però el que és la senyora Pepeta...

Vist l'"èxit" de l'operació, qui ens diu que no començarà? Certament Hitler i Stalin van guanyar la guerra... amb la complicitat dels seus "enemics".

Què fer? Com es pot lluitar contra aquesta mentida impalpable que ho recobreix i ho tergiversa tot? Com hem de reaccionar davant la pròpia covardia moral? I em faig la pregunta a mi mateix perquè a més d'indignació, fàstic i ràbia impotent, vaig tenir por. Tot el dia em va rondar el simbolisme de la jornada coronada per l'"èxit" i sense "incidentes": la bola de neu que a partir d'un nucli delirant va dur un poble culte i civilitzat, que havia estat culte i civilitzat però que estava certament molt podrit (aquest és un tema interessant per als historiadors i ben poc tocat), a la massacre idiota d'aquells anys de deliri. Amb la convicció, a més, que nosaltres estem encara molt pitjor que l'Alemanya dels '20 i dels '30.

Us heu adonat dels extrems d'egoisme i d'insensibilitat en què són sistemàticament educades les generacions que pugem? Com se'ls diu i se'ls repeteix fins a la sacietat que han vingut a aquest món a "passar-s'ho bé" al preu i al cost que sigui? Què faran si un dia es veuen privats de qualsevol dels seus capricis, el cotxe, la televisió...? Nul·la capacitat d'aguantar una contrarietat, convenciment que el món gira al voltant d'ells (un món demencial que gira al voltant de cada u!). Estem educant a la perfecció els futurs guardians dels camps de concentració, on poden desembocar a qualsevol moment els difosos camps de

mort del que anomenem la nostra civilització.

Civilització del nen mimat, de l'adolescent mimat. Tot el secret de la política moderna és mantenir en perpètua adolescència uns electors que cal mimar. El nen mimat, l'adolescent mimat que és l'home massa d'avui serà capaç de qualsevol monstrositat si se'l priva d'algun dels seus capricis.

penetrant de la realitat de la vida, i la massa saluda en l'obra la consagració artística del gangsterisme. El leit-motiv de l'obra: 'primer la bufa, després la moral' [ja coneixem el lema: 'afusilen primero, averigüen después', deia un destacat 'heroi' de la nostra guerra civil, i en darrer terme, l'accepció d'"informar": 'fotre un raig d'hòsties', que proposo

“Hi ha encara en algun racó les restes de la consciència de persones lliures cansades d'ésser tractades constantment com un ramat d'imbècils pel poder.”

Estem sobre un volcà. En un assaig del meu pare que no puc publicar per manca de diners, estableix el següent procés: eufòria i atabalament; atabalament i massificació; massificació i atomisme; atomisme i ataràxia (ataràxia vol dir insensibilització, grosso modo); ataràxia i homosexualisme; homosexualisme i crueltat. Aquest és el pendent que estem seguint i que hem d'intentar remuntar. Com?

En certes situacions vénen a la memòria certs textos que potser hom havia llegit massa de pressa. Aquí us dono aquest d'Hanna Arendt:

L'elit intel·lectual dels anys 20 estava convençuda que hom podia jugar a la perfecció el joc d'"épatier le bourgeois" si hom començava a sorprendre la societat amb una caricatura de la seva conducta.»

«En aquest moment, ningú no preveia que la veritable víctima d'aquesta ironia seria l'elit més que la burgesia. L'avantguardisme (ara diríem la progressia), ignorava que no enfonsava parets, sinó portes obertes, i que un èxit unànime desmentiria la seva pretensió d'ésser una minoria revolucionària i que, al contrari, demostraria que estava expressant l'esperit de l'època, el nou esperit de la massa. És particularment significatiu en aquest aspecte recordar l'èxit de l'*Òpera de tres rals* de Brecht, en l'Alemanya prehitleriana. L'obra representava els gàngsters com a respectables homes de negocis i inversament.»

La ironia es va perdre quan els homes respectables del públic van considerar que es tractava d'una visió

a l'Institut d'Estudis Catalans i a la Real Academia de la Lengua, són variacions sobre el mateix tema], va aixecar els aplaudiments frenètics d'absolutament tothom, per bé que per motius diferents. La massa aplaudia perquè prenia el refrany literalment; la burgesia perquè, enganyada des de feia tant de temps per la pròpia hipocresia, cansada d'aquesta tensió, trobava una saviesa pregona en l'expressió d'una banalitat que era la seva regla de vida; l'elit perquè desemmascarar la burgesia li semblava un espectacle meravellós. L'obra va tenir un efecte exactament contrari al que havia cercat Brecht. No era possible sorprendre el burgès: heus aquí que aplaudia la revelació de la seva filosofia, amagada la popularitat de la qual demostrava que tenia raó des de sempre; de manera que l'únic resultat polític de la "revolució" brechtiana" d'animar tothom a llençar la màscara i acceptar obertament els criteris de la massa.»

És el resultat infal·lible d'un món sense més déu que el diner i el poder. Un món on la burgesia va trair primer, en frase de Péguy, però on l'anomenada classe obrera ha seguit la traïció de la burgesia fins que tots hem esdevingut massa. Siguem sincers: en el passat, el conformisme no ha portat mai cap millora en una situació, sinó un empitjorament..., el que és necessari és de comportar-se en tot moment amb dignitat, de no deixar-se espantar ni intimidar. El que cal és dir la veritat. És possible que la repressió s'intensifiqui en casos individuals. La gent s'adona que hi ha

coses per les quals val la pena de sofrir i, que, sense aquestes coses, l'art, la literatura, la cultura no són més que oficis que hom exerceix per a guanyar-se el pa. Després d'una hemorràgia cerebral, Jan Patocka va morir el 13 de març de 1977. Les paraules transcrites havien estat escrites el 8 de març; abans, en ocasió d'un interrogatori policíac d'onze hores en dos dies, el 2 i el 3 de març (sabeu que la policia vietnamita d'aquests interrogatoris en diu "sessions de treball"), va tenir problemes cardíacs: va ésser ingressat el 4 de març i visitat encara diverses vegades per la policia. El filòleg Roman Jakobson, de qui copio aquestes línies, continua: «En el seu enterrament el 17 de març, el miler d'acompanyants estaven rodejats per un centenar de policies de paísà i foren filmats per la policia. Un cert nombre d'amics de Patocka foren detinguts la vetlla de l'enterrament, o al cementiri. La missa de rèquiem anunciada per a l'endemà per la família de Patocka va ésser prohibida...»

A París, *Le Monde* del 19 de març publicava un article de l'eminent professor Paul Ricoeur, vice-president de l'Institut Internacional de Filosofia, a la memòria de Patocka, el qual, des de 1938, era el representant txec en aquest institut: «És perquè no ha tingut por que Jan Patocka ha estat literalment executat pel poder.»

Cal dir la veritat. I no tenir por. Dues coses que costen molt. Què passaria si a la pròxima, davant d'una botigueta de merceria que no volgués tancar, hi hagués cinc nois? ¿Aguantarien els insults, les càmeres de televisió filmant els "provocadors feixistes", les recomanacions o injuncions de la policia perquè marxessin i evitessin "enfrentaments" amb els "treballadors", tot plegat corejat per la pitjor mena de covards, els qui es diuen cristians i no es treuen de la boca les paraules de pau i justícia, disposats a tot amb tal de no baixar del carro de poder? Penso en "El Napoleó de Notting Hill". I en el mateix Patocka quan parla de "polemos". Penso que si no som capaços de dir no a la mentida, potser tot el que fem no és més que una altra forma de flors, violes i romaní. I penso que jo també tinc por.

«No és cada dia ni sobre cada espatlla que la violència posa la seva pota pesant; no ens exigeix més que la nostra obediència a la mentida, la nostra par-

ticipació quotidiana a la mentida: és tot el que espera dels seus lleials súbdits. És aquí on es troba, negligida per nosaltres, però tan simple, tan accessible, la clau del nostre alliberament: el refús de participar personalment en la mentida; què importa que la mentida ho recobreixi tot, sigui l'amor de tot. Siguem almenys intransigents en aquest punt: que no ho esdevingui a través meu. Perquè quan els homes giren l'esquena a la mentida, la mentida cessa purament i simple d'existir. Com una malaltia contagiosa, només pot existir en un conjunt d'homes.»

Aquestes paraules són d'un autor que la censura "gauchista" no ha permès que fos conegut en el nostre país: Soljenitzine, en la *Carta oberta als dirigents de la Unió Soviètica*.

No voldria acabar sense una breu consideració sobre allò que estimo més en el món i que és la Santa Església de Déu, una, catòlica, apostòlica i romana. I sobre les seves jerarquies, incapaces de dir la veritat i aferrades a restes de poder que no serveixen per a res. Com podia dir-se que en la setmana grotesca de la constitució i la immaculada concepció (i no voldria deixar-me endur a jocs de paraules massa fàcils) es va operar una aproximació entre l'Església i el poder? És que no veuen l'"halo d'odi al voltant de l'Església de Crist" de què Chesterton adverteix des que aquesta miserable secta jueva es fa present en el món i, a la seva manera, no sols el desafia sinó que el venç? No s'adonen que viuen completament immersos en aquest halo? I que no hi ha compromís possible? La grotesca setmana dels tres "dillendres", seguida del silenci del dia sinistre d'un país acovardit i tancat a casa, fa ballar el cap. És que no serem capaços de seguir Aquell que va dir que ell venia a donar testimoniatge de la veritat i que el seu regne no era d'aquest món? O és que esperem encara el regne d'aquest món i que "vinguin els nostres"? O almenys que el poder ens hi faci un raconet mentre siguem bons nens i callem? Aquest món que estimem tant, aquesta terra que és l'inici i el començament i l'assaig de la ciutat de Déu? I que només podem posseir per les benaurances?

GENS I GENTS

JOSEP M. BALLARÍN

Capellà i escriptor. Vicari de Gòsol.

Poseu-vos bé, us vaig a fer una refregada d'orelles.

Hi tinc pret. Amb en Galí, en Sales, l'Alier i el Pep Espar, sóc un dels pares de la criatura.

De capgirada, Sant Pep se'm va esverar quan em va sentir dir, a Montserrat, que jo no sóc del GEN. Sóc capellà, mai de mai no em ficaré a cap celda, en tinc prou amb l'església catòlica, apostòlica i romana. Sóc tan vostre que no sóc del GEN, gent.

Deixem-nos d'aquestes.

Acabo de llegir l'escrit del Jordi al GEN i a aquells que no s'han deixat arnar i conserven prou alè per creure en el país, en els seus homes i en els seus caps.

L'escrit d'en Sales m'ha punyit.

Ell no havia escrit mai així. Home de rialla quieta, escrivia a prosa plana. Aquest escrit té una altra tessitura. Lletra tremolosa, música adolorida, esperança oculta.

Més que un escrit és un crit. Els que no n'entenguin la lletra ni la música se n'aniran a parar trema a d'altres gorgues. Els que només n'entenguin la lletra la trobaran intemperant, els que només en sentin la música no passaran de l'embadaliment. Els que coneixem bé el nostre Panotxa en podem entendre la lletra, sentir-ne la música i endevinar-ne l'esperança oculta. Una oculta i viva esperança.

M'ha fet pensar molt.

Us ho explicaré a la meva, amb un vell conte de temps de guerra.

Una companyia d'italians s'arraulia a la trinxera mentre les bales xiulaven com abellam a un pam dels caps, i algunes entraven a la sorra dels sacs tercers amb un xoc bla. Capità, tinents, sergents, caporals i soldats s'estaven arraulits, mentre el capità cridava: "Avanti, avanti! Viva l'Itàlia!"

Capità, tinents, sergents, caporals i soldats con-

tinuaven arraulits, mentre el capità tornava a cridar: "Avanti, avanti! Viva l'Itàlia!"

Capità, tinents, sergents, caporals i soldats continuaven arraulits. Ningú no tenia prou coratge per sortir de la trinxera i "avanti". Mentre cridava, el capità continuava arraulit. Un soldat va dir: "Bella voce di tenore!" I tots continuaven arraulits sense sortir de la trinxera.

He de fer un parèntesi.

La covardia italiana fou un tòpic de guerra. Però la resistència dels "partigiani" al nazisme, sense tantes cançonetes, fou tant o més valenta que la francesa. I ells no tenien els nostres anarquistes per fer-los la feina, s'ho van fer sols Don Camillo i el Peppone.

Perdoneu. Continuo.

Refregada d'orelles.

Us heu atipat d'universitaris d'estiu, de seminaris, de cursos, de curssets, de trobades, de sortides, d'entrades, de relleus, de misses i de contramisses. Us heu atipat de sentir-vos dir: "Endavant! Endavant!"

Us he vist amb el cor calent després d'una estada d'en Raimon, d'una reflexió salesiana o d'una fuetada espartana. Heu aguantat pacientment les meves xerrades. Però massa de vosaltres heu restat arraulits a la trinxera mentre dèieu: "Bella voce di tenore".

I heu continuat arraulits.

Apa, refresqueu-vos les orelles.

Sabeu prou que cap dels que us escridassaven no feien com aquell capità arraulit a la trinxera. Us cridem fora de trinxera, no s'ha deixat arraulir ni per tristesa ni per clatellades.

No fem tragèdia, cap no duu ferida de bala.

Però, si no fos inconvenient, quatre o cinc dels vells i mig vells us podrien invitar a una sessió general, pujarien a l'estrada, es girarien d'esquena, s'abaixarien les calces i us ensenyarien els darreres, els duen marcats a puntades de peu. Gràcies a Déu. Gràcies a Déu els darreres els fan mal, no es poden asseure i han de continuar drets.

Vinga, fem filosofia gènica.

La trinxera és el nihilisme, tant se val. I sant Raimon, ora pro nobis.

El nihilisme no és una filosofia, és un gest d'ar-

raulir-se. Còmodament. Sense sortir de la trinxera, fent creure que no hi ha altra manera de viure. Còmodament.

El nihilisme és fer-s'ho a dues pedretes: “això em plau, això no em plau”. I cercar d'esma la posició més còmoda. Ben clar. Viure arraulit a la trinxera i encara emportar-s'hi un bon silló.

No me n'aguantaré cap. Les universitats d'estiu han estat un bé de Déu. Per a nosaltres era sentir unes veus que, malgrat tot, cridaven esperança.

“El nihilisme és fer-s'ho a dues pedretes: això em plau, això no em plau. I cercar d'esma la posició més còmoda. Viure arraulit a la trinxera i encara emportar-s'hi un bon silló.”

Però quan us veia a les menudes de la nit tornant de voltar-la, us sentia encara arraulits a la trinxera, mentre ens deïeu galantment: “Bella voce di tenore”.

I “tutti contenti”.

Jo no n'estava pas gens de content.

Després d'anys d'endevinar-ho, ara ja ho sé. Paradoxalment, la seguretat de la trinxera és la mort, i la mort per avorriment. Paradoxalment, el risc davant de la trinxera és la vida, i la vida d'esperances. Vosaltres ja podeu començar-ho a endevinar, mireu, mireu quina ganya d'avorrits den alguns dels vostres. Paradoxalment, només troben el goig de la vida aquells que se saben fer la punyeta quan cal.

I ara sí que em posaré moralista. Agafeu-vos.

Gairebé d'esma, hom tria allò tan plaent del “making to love” (ho dic en anglès; la paraula catalana, que no és “fer l'amor”, és tan crua i directa que no la puc emprar). Tornem-hi. Però el “making

to love” amb el primer arribat fa perdre la joia de trobar algú, algú únic, amb qui el “love” esdevingui amor d'expressió única, irrepètible amb ningú més.

El “making to love” és arraulit a la trinxera, l'amor n'és fora, es fa la punyeta i se la juga d'amic a amada, d'amiga a amat, d'amics a amat.

Hi ha d'altres exemples, però ja en teniu prou. I ara posem-nos filosòfics. Per sortir de la trinxera cal fer una descoberta filosofia endins.

Alegreu-vos, cristians.

El nihilisme no existeix.

Alegrem-nos cristians.

Quan m'hagin llegit, sant Jordi i sant Raimon m'entendran. El nihilisme no existeix. A la física parlen del “buit”.

Com diu Einstein, els físics fan anar tant la imaginació que àdhuc han estat capaços d'imaginar-se el buit absolut imaginari, expressat amb nombres imaginaris. Dit a Matadepera, el buit absolut és el “no res”. Però en el buit absolut d'una cambra Wilson els protons, els electrons, els neutrons i tota la conillada de partícules hi ballen boges. El buit absolut, el real, no és “no res”, és la sala de ball de les partícules.

Fem-nos una filosofia més o menys pura.

El Nietzsche clama contra el nihilisme i el Sartre en fa l'encíclica fonamental del seu apta pontificalíssim. En diu el “néat”, i no s'està de rebotre'ns pels nassos que som un tros de carn vomitada, l'infern per als altres. Ai. En català això queda massa d'espardenya, però en francès resulta d'allò més “chic” i “spirituel”.

Calma, germanets.

Un tros de carn vomitada no és “no res”, és un tros de carn vomitada, tan real com el mal de ventre que ens fa córrer. I l'infern, els odís i els dolors dels homes, són tan poc “no res” que els duem collats a l'ànima.

Per a un cristià, l'infern va costar la sang de Jesucrist, la “felic culpa” ens va donar la nit de Pasqua.

Però, a més, i deixant-se de filosofies per tocar el boulevard Saint Germain, després de tants prediccots del “No res”, el Sartre no va aconseguir de ser sartrià. A les madureses va passar de la filosofia del “néant” a una realitat tan coent com la revolució

marxista. A les velleses, recorda el Sales, el marxisme se li esfilagarsa. A les darreries, el bon home va morir acompanyat per la mica d'amor o pel molt d'amor que havia trobat al seu voltant.

No era l'infern, era una mà que li donaven a cegues. A dintre l'home hi ha la temptació de la carn vomitada, que, just, és la temptació d'endur-se el silló a la trinxera. No cal pas fer filosofies. Gent molt propera, gent molt estimada ens viu arraulida en la buida comoditat de la desesperació.

A dintre l'home, també hi ha la temptació de l'infern. La de fugir dels altres cap a les eixorques solituds d'un mateix.

Però, gràcies a Déu, amb les temptacions del no res i de l'infern, a dintre l'home hi ha rastres de l'arbre de la vida del paradís. L'estranya i gloriosa joia d'estimar fent-se la punyeta, pobrement, pacíficament, des de la puresa de cor. Una mica de puresa de cor, un no res de res, la sala de ball on s'aquieten els nostres neguits. Ja ho veieu.

Sortir de la trinxera és salvar-se del no res, és fugir de l'infern i començar a trobar al paradís a risc, amb la pau d'una mica de pa i poc més.

Tombem-la.

Només des de la pobresa el paradís serem fidels a la terra. Som serfs de la gleba de la nostra terra; més bellament, la terra, àdhuc ja granats, ens duu a dintre com un ventre matern. No podem dir que la nostra terra sigui més bella, no la més esponerosa, ni la més gloriosa. Només podem dir que és la nostra, i que no en tenim d'altra. Podem dir que no ens plau pas com verola. Però nosaltres també en som un verol, i en allò que puguem, el verol esdevindrà plançó, i algú darrera nostre aconseguirà que sigui arbre.

Sentir-se al ventre de la terra és acceptar-ne els símbols sense condicions. Les quatre barres, els segadors, el President, Montserrat i Sant Jordi. Només els símbols desperten el ferro.

No és fàcil. Aceptar la terra és acceptar la gent i també la gent d'enllà. La terra no és llenca closa. Mai no ens salvarem l'avara pobresa, mai no tindrem la follia del risc sense sentir-nos la vella follia dels comtes. Mai no serem catalans si no sabem ser oberts als quatre vents. M'empipa de parlar-ne, però ho he de fer. En aquestes, parlen arreu d'autono-

mia. Tant, que ja no sabem què redimonis és. No ens enganyem, el nostre país no té una autonomia real. Vivim una d'aquelles tantes tongades en les quals volen esmorteir l'esperit d'aquest poble amb músiques de la Verbena de la Paloma.

Cal ser lúcids. Lúcids per no perdre l'esperança. Les lleis d'enllà poden retallar el cos de la terra, si hi restem fidels, mai no podran atènyer el seu esperit. Mentre ens resti un pam quadrat d'aquesta terra, tindrem just l'espai per fer-hi viure l'esperit.

Cal ser prou lúcids, també, perquè la tristesa no ens faci tornar al no res de la trinxera, perquè el neguit i la fretura no ens duguin al nihilisme de la bomba i la metralleta.

REVISTA RELLEU

RELLEU VOL DIR EL GRUIX QUE TÉ UNA
COSA, I EL FET QUE UNS SEGUEIXIN LA
TASCA FETA PELS ALTRES

—

EUROPA ÉS EL MARC DE LA NOSTRA NACIÓ
DE CIUTADANS I CIUTADANES LLIURES

—

LLENGUA CATALANA, VOLEM LA PLENITUD
NACIONAL DELS PAÏSOS DE
LLENGUA CATALANA

—

LA NOSTRA REALITAT HA DE SER SERVIDA
MÉS QUE ELS NOSTRES NEGUITS

—

ESTUDI I TEMPS PER A ORIENTAR EL SENTIT
DE LES NOSTRES ACCIONS

—

UNITAT BÀSICA DE TOTS ELS CIUTADANS
CADA COP QUE FA FALTA

Si ja estàs subscript/a a la revista RELLEU pots
subscriure-hi un amic o amiga. Si reps la revista
i encara no estàs subscript, en aquest número
trobaràs una butlleta per fer-ho. (pàg.39)

C/Aragó 287 3r 2a B 08009 Barcelona
Tel.: 93 488 09 00 Fax: 93 215 87 68

COM SOM ELS CATALANS (I)

RAIMON GALÍ (1917-2005)

*Antropòleg i escriptor. Oficial de l'Escola de Guerra
de la Generalitat de Catalunya
Cofundador dels "Quaderns de l'Exili"*

Per què Catalunya dóna
tantes primaveres i poques vegades
arriba a l'agost? Tot el nostre
esdevenidor depèn de trobar
aquest secret.

INTRODUCCIÓ

Aquest treball porta el títol d'una conferència inèdita de Jaume Vicens i Vives, de la qual, segons he pogut saber, només existeixen les notes que jo vaig prendre, l'any 1954. El parèntesi és meu, per tal de subratllar la intenció última d'aquest estudi històric, antropològic i moral.

Fa uns quants dies, a la inauguració de l'estatge Ballarín, a Queralt, vaig acabar les meves paraules amb un interrogant, al qual urgeix una resposta. Resposta indispensable per a les generacions joves. Per què Catalunya dóna tantes primaveres i poques vegades arriba a l'agost? Tot el nostre esdevenidor depèn de trobar aquest secret. És una pregunta programàtica. Enclou ja una mena de resposta. Una afirmació de la nostra perenne vitalitat natural, del nostre bon arrelament de les llavors, de la força de les plantes joves... i, en canvi –i això és el que cal aclarir–, una misteriosa incapacitat de madurar, de donar plenament els fruits com a poble. I, naturalment, la majoria de les vegades, el fenomen es dóna també en forma individual.

IDEA DEL BINOMI SENY-RAUXA

Josep Maria Batista i Roca, fundador de l'escultisme a Catalunya, es va plantejar aquest i altres problemes concomitants, de la dècada dels anys vint, després de la seva formació universitària a Anglaterra, i al moment d'incorporar-se a la tasca de redreçament nacional que el president Prat de la Riba ens va deixar com a testament. Batista va donar-se a la feina ingent de dreçar d'una manera científica un quadre exhaustiu de les virtuts i dels vicis dels catalans. Jo he tingut a les mans aquest quadre –incomplet encara–, però els seus deixebles no hem tingut la fortuna de retrobar-lo entre els seus papers. De totes maneres, les seves grans línies restaren fixades a la nostra ment.

Quan, els anys 1927-28, tingué lloc la històrica polèmica que intentava donar una dimensió total al programa de Prat de la Riba, Josep M. Batista i Roca prengué una actitud radical, crec jo, com a

conseqüència d'aquests estudis seus. La polèmica, tal com ja he explicat altres vegades, girava entorn de la prioritat que calia donar o bé a l'educació cultural o bé a l'educació cívica i nacional. Prengueren part en el debat les millors plomes i els millors especialistes de Catalunya. Des del doctor Carles Cardó, passant per Carles Pi i Sunyer i acabant amb el meu pare, Alexandre Galí. Com podeu veure, la idea de prioritat era vidriosa i difícil de decidir davant de dos aspectes tan transcendents per a la vida d'un poble. Però Batista, segur com estava que el gran misteri que hem exposat sobre la nostra vida col·lectiva tenia resposta en l'educació cívica, optà immediatament per aquesta sense dubtes ni vacil·lacions. Durant algun temps, en fou el paladí solitari, plantejant el problema amb tota la seva acuitat. A la fi, el doctor Cardó i sobretot el meu pare li donaren la raó, remarcant però que els dos camps eren complementaris i pedagògicament tenien una problemàtica distinta que obligava a especialitzar mestres en cadascun d'ells.

Bé, en aquells anys hi havia molta gent preparada en el camp de la cultura. Ningú, en canvi, en el camp del civisme nacional; prou sobrava gent dins les opcions concretes dels partits polítics. Però això no forma part de la formació cívica. Al contrari, moltes vegades, per manca d'aquesta prèvia educació cívica i nacional, l'educació dels partits sol ésser negativa, limitada i nociva des del punt de vista de la col·lectivitat i del conjunt del país. Cal, abans, l'educació cívica per tal de veure la nació en el seu conjunt. Conèixer bé les terres espirituals del país, les llavors i, sobretot, aquells estrats on les arrels tenen un creixement òptim. Cal que, quan el bosc creixi, la perspectiva d'una mata d'arbustos no ens impedeixi de veure el procés vital del desenrotllament del bosc. Cal fer aprendre encara una altra imatge del civisme. La nació és un teixit de virtuts i de defectes, i els seus homes en són els fils. Certament, el teixit de qualsevol comunitat és degut a l'entrellaçat d'uns fils que solen ser de colors distints, que representen el pluralisme de les idees i dels homes. Pluralisme enriquidor, ja que en la seva varietat dóna més valor al teixit. La característica fonamental dels fils que formen el teixit d'una nació és la seva textu-

ra interna: els colors són l'embelliment extern. Una cosa no va sense l'altra, però l'essencial és la força de la textura. Dit amb altres paraules: la textura no representa el pluralisme del pensament, la manera de pensar sinó la manera d'estimar.

Podríem també utilitzar l'exemple de l'encuny o la matriu, que tant plau a mossèn Ballarín i a mi. Sempre arribarem al mateix resultat. L'educació cívica –el mateix que la religiosa– té un caràcter

“La matriu dels pobles mediterranis la va donar el poble grec amb la seva visió tan clara de la contradicció íntima de la vida humana: el goig de viure i la seva tragèdia.”

primordial, perquè afecta el nostre ser personal i col·lectiu i ens enfronta a la nostra més íntima veritat. Si som ben encaminats vers aquesta coneixença primera, els sediments de la cultura i la política no faran sinó enfortir la textura de les nostres arrels –o dels nostres fills. Si, al contrari, partim d'idees culturals o polítiques, sense aquest coneixement previ del teixit vital format pels nostres majors i del fil que cal que cadascú de nosaltres enllaci dins la trama de la comunitat o la nació, tenim el perill inevitable que la sedimentació dels colorants cremi el fil i el converteixi en floca. Amb la qual cosa adquirirem una rara sensació de llibertat. Però aquesta és la llibertat sartriana: no tindrà força per realitzar el teixit. Aquesta floca podrà esdevenir una veritable fira d'opcions pluralistes que fan la impressió d'una gran riquesa cultural. Però, mancada de la solidaritat d'estimar, que és la força de tot fil, mancarà de textura, serà incapaç de crear i continuar

aquell teixit començat pels nostres pares i els nostres avis des qui-sap-les generacions. El pluralisme haurà destruït la vida i la creació; haurà destruït la comunitat.

Com us deia, aquesta conferència porta el mateix títol que la de Jaume Vicens l'any 1954, i sorgeix de la mateixa preocupació. Però els avatars de la vida científica i política de Jaume Vicens havien estat radicalment diferents dels meus. Per exemple, poc o gairebé res no sabia ell de J.M. Batista. Estava desconnectat dels moviments nacionalistes de l'avantguerra i de la nostra generació, malgrat que ens portàvem pocs anys de diferència.

En canvi, estava fortament influenciat pels homes dels seus cursos universitaris, i, encara que molt vagament i gens explícitament, pel “xirauisme” òrsida. De manera que tota la seva tasca de retrobament nacional va obeir a un imperatiu moral interior, sens dubte influït pels moviments joves que, en aquells anys cinquanta, cercaven en ell el mateix que nosaltres: un pont que els conduís al catalanisme de l'avantguerra. Això va obligar-lo a un gran esforç professional. Ell havia combatut el romanticisme de la historiografia tradicional, influït d'una manera responsable per D. Antonio de la Torre, el nostre gran mestre, notablement anticatalanista, amb la qual cosa aportà un esperit crític que mancava a la nostra. Com hem dit, vivia agermanat amb els homes de la generació òrsida dirigida per en Xirau, que va formar homes tan respectables com Calsamiglia, Espriu, Jordi Maragall, etc. Però sembla mentida fins a quin punt la sanitat mental de Jaume Vicens va restar intacta de la pesta culturalista. Això explica dues coses. Primera, que li fos tan fàcil d'entroncar amb el nostre nacionalisme, després de la guerra. Segona, que el seu primer intent d'entroncar amb el catalanisme fos, malgrat tot, amb els seus companys de promoció, concretament amb Ferrater i Mora, que havia escrit un assaig pretensions en el qual “volia posar al descobert les nostres arrels més ocultes de caire universal; l'essència que podia justificar-nos” (el destacat és meu; mostra d'una manera ben clara la supeditació culturalista i universalista del fet nacional català d'acord amb la tesi de Joaquim Xirau).

(Vegeu l'admirable crítica del llibre de Ferrater i Mora en el número 17 de *Quaderns de l'Exili*, obra de Núria Folch de Sales).

Resultat que em vaig trobar amb un Jaume Vicens que, en els seus primers moments i malgrat la visió certera dels problemes que ell havia estudiat pel seu compte, estava fortament influït per *Les formes de la vida catalana* de Ferrater i Mora, i així ho va manifestar en la seva *Notícia de Catalunya*. La veritat és que a la trilogia de Ferrater, “seny-mesura-ironia”, que no té fonaments ni cap ni peus, en Vicens ja hi va oposar ben aviat el binomi “seny-rauxa”, el qual, sense constituir un tret fonamental de la nostra personalitat, sí que és important de considerar com a un tipus de reacció psicològica col·lectiva freqüent en el nostre poble en determinades circumstàncies. Aquestes circumstàncies, modificades sovint pel cop de pèndol “seny-rauxa”, són precisament l'objecte d'aquest curs. La primera meva gran discussió amb Jaume Vicens fou, doncs, d'aquest tipus de valoracions. Aviat ens posàrem d'acord, perquè, certament, la troballa de Vicens és important sempre que haguem trobat prèviament les arrels profundes del nostre ser col·lectiu i que seguim els seus alts i baixos al llarg de la història. La freqüència dels cops de pèndol “seny-rauxa” ajudaran a explicar-nos la nostra deterioració moral al llarg del temps.

IDEA DEL PONT ESPIRITUAL DELS MEDITERRANIS

El català és un home que sent dins seu el goig de viure. La paraula optimista no dóna l'abast real del que volem dir, és vaga i vulgar, però l'aporto perquè ajuda a fer veure el que vull dir d'una manera simplista. Però vull que tingueu ben en compte que l'arrel d'aquest goig de viure és espiritual i molt profunda. ¿Travada on? ¿Al subconscient dels pobles, que ni Jung ni cap antropòleg no ha pogut definir? És evident que la natura i l'home formen un tot dins el conjunt de la creació i que hi ha quelcom d'encavallat dins l'evolució, en la creació primera de l'univers que ben aviat cristal·litza en les personalitats naturals dels pobles. (Tingueu en compte que l'home sobre la terra no el podem fer remuntar més en-

llà d'uns 50.000 anys, i que es troben pobles o grups de pobles amb personalitat diferenciada plenament al voltant del segle X abans de Crist. Vegeu sobretot Sir Arthur Keith i Claude Lévi-Strauss).

Dins aquestes personalitats diferenciades, els catalans formem part d'una gran comunitat, la mediterrània, que és segurament la més antiga d'aquestes grans diferenciacions humanes. I d'altra banda, potser la que més ha resistit el pas dels segles, i conserva les seves virtualitats originals. En aquest aspecte, doncs, Catalunya representa un món que té molt poc a veure amb la Castella cèltica i precèltica que coneixem.

Aquest goig de viure dels mediterranis no és pas mancat d'una consciència lúcida de la tragèdia i de la contradicció de la vida humana. Potser són els pobles del Mediterrani els que l'han tinguda més profunda i precisa –exceptuant, en tot cas, el poble jueu. La matriu dels pobles mediterranis la va donar el poble grec amb la seva visió tan clara de la contradicció íntima de la vida humana: el goig de viure i la seva tragèdia. El salt entre aquests dos pilars és possible gràcies a la virtut, l'areté i l'esforç dels millors. Dit amb les paraules corrents avui, entre aquests dos pilars contradictoris l'home salva l'abisme a través de l'heroisme i la cultura. No faig amb això sinó ampliar una idea fonamental de Nietzsche i del seu amic Burckhardt.

Doncs bé, Catalunya viu immersa dins el magma d'aquest món natural. El pont que hem esmentat, per un extrem és constituït pel pilar de la duresa i l'acceptació valenta –gairebé joiosa– de les dificultats a vèncer i de la tragèdia. El pilar de l'altre extrem es caracteritza per la joia de viure i l'explosió de festa. No parlem ja de les bacants de Grècia. A Catalunya, qualsevol festa marinera o bosquetana que té per objecte un bon tec de botifarra amb mongetes, bon vi, dins una salsa d'acudits –algunes vegades grassos o, si voleu, d'una alegria en aparença grollera–, l'estem vivint dins el món de la joia i de la festa. És clar que aquest pont, veritable miracle d'enginyeria espiritual, es manté perquè el centre està calculat amb precisió matemàtica. La “fletxa” d'aquest arc tan tibant ens dóna la mesura de l'areté, el sentiment de l'honor, els just terme virtuós i heroic que sap do-

“La característica fonamental dels fils que formen el teixit d’una nació és la seva textura interna. l’essencial és la força de la textura. La textura no representa el pluralisme del pensament, la manera de pensar sinó la manera d’estimar.”

nar el valor veritable, d'una banda a les explosions de vida i al treball dur i ingent que gairebé sempre du la màscara que la tragèdia. La tragèdia és salvada amb dignitat. La joia i la festa mai no es degraden, malgrat el devessall de follia i fins i tot d'aparent vulgaritat que de vegades arrossegueu.

Aquesta enginyeria espiritual no seria completa sense els ancoratges. Una actitud digna, estoica primer, i després ja cristiana, pel que fa a la tragèdia. I l'actitud de joia i de festa que en els mediterranis, i concretament en els catalans, constitueix l'arrel fonamental, primària que inicia el nostre procés espiritual.

IDEA DE PERSONA I INSTITUCIÓ ENTRE ELS CATALANS

Ja us han explicat els meus companys la relació íntima, gairebé inseparable, que hi ha entre persona i institució, en el conjunt de la humanitat. No hi insistirem. La sola cosa que jo voldria fer veure és fins a quin punt el nostre poble és sensible a aquest fenomen. Tota la nostra història gosaria dir que està marcada pel lligam subtil d'una i altra. Pocs pobles són capaços de crear institucions dins les quals la persona pot viure en forma tan lliure i tan responsable. I, alhora, poques són les nacions que s'auto-destrueixin més fàcilment per la pèrdua del sentit d'institució. O bé que quedin ofegades per l'envelliment i l'esclerosi d'institucions que esdevenen caduques i que, incapaces de renovar-se, es degraden fins a la seva dissolució.

La idea de persona i institució entre els catalans és fonamental que sigui estudiada, reconeguda i revaloritzada, si és que volem trobar el secret de les nostres desventures, que ja hem simplificat al principi d'aquestes converses amb la paràbola de les primaveres mancades i l'agost que no arriba mai.

Arribats a aquest punt, ens serà de summa utilitat la troballa de Vicens i Vives sobre el seny i la rauxa. El seny correspon sempre als moments de plenitud històrica en els quals, la persona, en plena expansió de les seves virtuts és capaç de fer cristallitzar aquestes en forma d'institució. Cada home sap que forma part d'un tot major que no pas ell, i que

la construcció de la comunitat depèn de la capacitat d'unir-se als altres per tal de donar forma al conjunt d'aquestes virtuts. És a dir, d'institucionalitzar-les.

La rauxa correspon sempre a aquells moments en què la institució es dissol i en què la persona tira pel seu compte prescindint dels altres.

No cal dir que hi ha moltes menes de seny i de rauxa. Hi ha rauxes aparentment pacífiques i terriblement destructives. Hi ha formes de seny desordenades, que podreixen persones i institucions per dins.

Crec que amb això us he donat la clau per a l'anàlisi de la resta d'aquestes converses, en les quals presentaré la cara i la creu de cadascuna de les nostres virtuts més arrelades, que caracteritzen la nostra personalitat nacional.

Parlo de cara i creu, perquè en l'home i en les comunitats, les virtuts i els vicis no són més que extrapolacions en sentit positiu o negatiu d'una mateixa actitud vital i profunda. Són aquestes actituds les que analitzarem a continuació. Tingueu en compte només que en el mateix enunciat d'aquestes actituds ja assenyalarem la cara i la creu de cadascuna, per tal que pugueu veure com en un quadre l'anàlisi que, seguint les petjades de Josep M. Batista i Roca i de Jaume Vicens i Vives, ens veiem amb cor de presentar-vos avui.

I. JOIA, FESTA – VULGARITAT

On s'arrela aquest goig de viure, aquest sentit de la joia, aquesta capacitat de crear la festa? Molt senzill: en el treball ben fet, en la fidelitat a la terra i finalment en el pes dels mil·lennis del mateix goig per la vida que hem heretat possiblement dels grecs. Com diria mossèn Ballarín, les "Festes i folls" que provenen de les fonts del Llobregat, és a dir Grècia, naturalment.

El treball ben fet i la fidelitat a la terra donen aquell pòsit de força i de pau sense les quals la joia de viure seria impossible. No insistirem en aquests ancoratges que traven les nostres virtuts. Tothom reconeix la seva realitat i tornarem a parlar-ne al seu lloc oportú. Però de les festes i dels folls, se'n parla ben poc i no ens adonem que manifesten com cap

altra cosa aquesta primera virtut dels catalans arrelada en la prehistòria comuna dels pobles mediterranis, i potenciada fins a l'infinit pel cristianisme.

La festa és la institució que correspon a la joia de viure de la persona catalana. I com a institució, la sentim travada en el conjunt d'aquell pont vital mediterrani que hem descrit. Doneu un cop d'ull a la festa catalana i veureu que tota joia requereix també esforç, sacrifici, abnegació, emulació... Sense aquest equilibri moral que ens recorda el conjunt del nostre pont, la festa no seria ni festa ni institució. Des dels xiquets de Valls, la Patum, els gegants i les processons, el cant de les havaneres i sense oblidar la sardana, ens trobem sempre amb de vessalls d'esforç, de càlcul, de companyonia i d'amor, sense els quals la joia no arribaria a bon port.

Però la festa catalana també s'institucionalitza a nivell familiar i de petits grups entorn de la botifarra amb mongetes i del vi del Priorat, les xalades del xai de Pasqua, la mona, la crema de Sant Josep... Fixeu-vos que en aquest nivell, els ritus de la festa es mantenen tan sagrats com a la Patum o la sardana, encara que sigui entre amics o en el si de la família. Una institució no té per què disminuir o dissoldre una altra institució. ¿No us és familiar la paraula "forada"? Aquesta no és mai una excursió —que de vegades pren també l'aire de festa—, sinó una trobada al camp, generalment de diverses famílies entorn d'un gran tec on no hi mancarà mai el fuet, les costelles a la brasa, la botifarra amb mongetes i un bon vi. Els vells no hi podem mancar mai i es mobilitzaran carros o tartanes i els cavalls amb el seu esquarterinc.

És en aquest punt, la descripció del qual es podria allargar infinitament, que també entra en joc l'aguda observació de Jaume Vicens sobre el seny i la rauxa. Amb el benentès que aquest binomi, perquè sigui creador i no destructor, cal que tingui un perfecte equilibri dels dos elements, de la mateixa manera que us han explicat l'equilibri entre el coratge i la prudència. El seny tot sol acostuma a ser covardia, de la mateixa manera que la rauxa és manca de seny i de raó en el mateix sentit de la imprudència (prudència = *recta ratio agibilium*). És a dir, la rauxa és una mena de covardia suïcida, des-

esperada. Encara que la rauxa porti moltes vegades tots els oripells de la racionalitat i la valentia.

El seny i la rauxa poden escindir la festa de mil maneres. Generalment, despenjant-se pel pendent de la vulgaritat. O bé, pel de la contenció beata i barata. I seguint aquest camí, podríem arribar a la cèlebre escissió entre el sagrat i el profà que tantes confusions de tota mena ha arribat a produir. La festa és "sagrada" per essència, àdhuc quan voreja la broma pesada, mentre no rodoli pel pendent de la vulgaritat o pel del cinisme, que són les dues grans desviacions que poden destruir la institució de la festa. Aleshores, hom els posarà l'etiqueta de "profans"... i tan contents! Però d'altra banda, un fals "ordre sagrat", simplement "beat", pot escindir-la i esgarriar-nos fins a una veritable guerra civil.

No podem deixar fora una altra mena de festa, que cau en l'ordre del sagrat —aquí no hi calen cometes—, i és la que prové de la nostra litúrgia cristiana comuna i corrent, que amb el cant gregorià era inconfusible. Aquesta festa és l'única que té un caràcter sagrat normal, però participa de la profundíssima joia de la nostra salvació per obra de Jesucrist i de la seva resurrecció, amb la presència permanent de la seva Mare. Aquesta festa és festa com totes, malgrat el seu contingut més profund. Però expressa el sagrat en forma encarnada i única, germana de totes les altres. La Mare de Déu és pràcticament inseparable de qualsevol festa catalana.

II. EFICÀCIA EN EL TREBALL — EL VIU

En aquest programa presentem un segon punt, que en realitat és una simplificació. De fet, es tracta d'una cosa complexa. El goig de viure català, tan ben arrelat a les fons de la vida (festa, treball), en la fase segona d'aquesta anàlisi de les nostres virtuts, manca de la lucidesa i de la valentia grega que accepta la duresa, la tragèdia i la contradicció, d'una manera tan realista com elegant.

Ve un moment, doncs, en què el català pren gairebé com a cosa de mal gust l'expressió de certes formes de la duresa de la vida, sobretot les que poden fer ferum de tragèdia. I es llença a la pràctica del tre-

ball ben fet, però de vegades amb una mena d'esperit que vol fer oblidar no tan sols la tragèdia, sinó que la duresa del treball té quelcom d'aquell sentit de càstig. D'altra banda, el català recorre intel·lectualment a la ironia, la qual, com que no surt d'un bon cor que accepta la tragèdia, en lloc d'ésser veritable ironia –que, en broma és capaç de veure les coses amb caritat–, deriva inevitablement a la mala bava. La tragèdia de la vida és vista entre nosaltres com a cosa de mal gust. L'heroisme que es necessita per a superar-la, és quelcom vergonyant, de mal gust. Resultat: que produïm un notable desequilibri entre els pilars del pont, perquè entre nosaltres, el de la tragèdia, la duresa i la contradicció no és tan sòlid com el pilar de la vida. En realitat, fem un xic com els nord-americans d'avui o els jueus d'ahir: considerem la tragèdia o la contradicció con una mena de càstig del qual cal fugir vergonyantment. A Catalunya, la cara i la creu d'aquesta virtut té tres facetes:

1. La sortida normal o noble. Treball ben fet, eficàcia, perfecció, etc. (sempre a costa d'un cert empobriment espiritual).

2. La sortida ressentida normal, és a dir, el viu (ja m'ho arregaré jo, els altres que es fotin!)

3. La sortida ressentida secundària: “Em deuen i no em paguen”... Caiguda total, dissolució del treball ben fet, desconexió institucional esgarriadora, indecisa i destructora.

Seny és veure ben clar que l'eficàcia en el treball no pot ser solitària sinó solidària. És a dir, el treball si no esdevé institució –encara que sigui personal– es dissol i passem del seny a la rauxa individualista i destructora.

III. PRUDÈNCIA – PACTISME (EN LLOC DE CORATGE) – PÈRDUA DEL SENTIT DE L'HONOR (COVARDIES)

Fixeu-vos com el català comença molt bé en l'exercici de les seves virtuts, però a cada pas que fa hi ha una degradació. Cosa gravíssima, puix que com més amunt ens enfilem, més febles esdevenim. A cada bugada perdem un llençol. En la segona sèrie de virtuts gairebé solem salvar-nos, perquè l'eficàcia en el treball comporta un agermanament directe amb la

primera sèrie de virtuts, sobretot pel que fa al goig de la vida. Això no obstant, ja hem vist fins a quin punt, àdhuc mantenint-nos dins la primera sortida, la normal o noble, ens podem enganyar nosaltres mateixos. Fer només molt bé la feina ben feta pot resultar dissimulador espiritualment.

Però en aquest tercer bloc de virtuts, ja fem trampa descaradament. La unitat indestructible prudència/coratge (“recta ratio agibilium”) se'ns trenca, i en nom del seny i de la mateixa prudència el pactisme substitueix el coratge. O, si més no, pren –uns diran que només provisionalment– un paper prioritari per damunt del coratge, el qual queda en segon lloc, com de reserva. I naturalment, amb les virtuts no s'hi val a jugar. Hi ha d'haver un ordre jeràrquic sagrat, sinó tot se'n va en orris. Si el pactisme fos sols la nostra força de reserva respecte al coratge, tot aniria bé.

Aquesta és la raó política –i en molts altres ordres–, per la qual sempre perdem, perquè el pacte precedeix tota actitud coratjosa, netament, realísticament coratjosa. I no és que ens manqui el coratge. Quan l'actitud pactista se'ns mostra la font d'una derrota, aleshores trenquem fins i tot el pacte i ens llencem desesperadament a la lluita, una lluita estèril que sols porta a la derrota, o a les caigudes heroïques si voleu. Però el moment que la història ens assenyalava ja s'ha perdut definitivament. Aquesta és la constant històrica que va de Casp al 6 d'Octubre de 1934 i la guerra de 1936. I que hem repetit els anys 1975 i 1977, a l'hora de votar la Constitució que, per la força, havia de disminuir el nostre Estatut. Àdhuc en el llenguatge, el pactisme s'imposa per sobre de la “recta ratio agibilium”. Permetérem tot el galimaties sobre nació i nacionalitat i fórem incapaços de mantenir-nos fermes en el reducte que aconsellava la prudència –encara que per la força ens l'haguessin arrabassat, però hauríem evitat tots els equívocs que han seguit–, calia mantenir-se irreductible, calia fer innegociable el nostre concepte d'Espanya com a estat plurinacional. Ara, ja podem anar cantant pels carrers que som una nació, quan vam pactar una Constitució ambigua que no té cap punt, començant pel preàmbul, que ens permeti d'afirmar-ho jurídicament, institucionalment.

La creu, doncs, d'aquesta virtut que ja mostrem tarada des dels seus inicis, condueix inevitablement, no ja a la covardia –no m'atreveixo a titllar el nostre poble de covard; he vist massa vegades el coratge que ha sabut mostrar-, sinó a quelcom molt pitjor: la pèrdua del sentit de l'honor. En el programa heu trobat la paraula “irregularitats” en lloc de pèrdua. He volgut matisar el mateix que suara deia respecte a la covardia. Tenim el sentit de l'honor tarat per bé que de vegades retrobi el to.

Estem sobre el secret del nostre ésser actual i de la nostra història, almenys des de fa cinc-cents anys. Utilitzem una vegada més la paraula “tarats” per qualificar la situació moral d'aquest tercer bloc de virtuts que ens caracteritza com a poble.

És en aquest moment també que actua sobre el nostre ésser individual i col·lectiu el binomi psicològic del seny i de la rauxa, que tan bé va determinar Jaume Vicens. A mesura que es degraden les nostres virtuts, el seny o la rauxa intentaran corregir les fallades que aquesta degradació provoca. I com que totes les reaccions visceralment ben intencionades solen produir desastres, puix que mai no pot subsistir una virtut mancada, és per aquesta raó que arriben a tenir una preponderància tan gran dins la nostra vida col·lectiva. Moltes vegades, a més, l'error es fa més gran, perquè el binomi seny/rauxa és la cara i la creu d'una sola reacció instintiva que tendeix a corregir la nostra deficiència moral. De manera que, algun cop –la major part de les vegades-, la rauxa apareix vestida de seny. I quan veiem el veritable i profund origen ètic de les nostres mancances, ens disparem en forma de rauxa, contra la manca de lògica i de realisme que, per l'ensorrada de les nostres virtuts, ens ha portat al desastre.

Jo no sabia insistir prou fins a quin punt cal retornar a la persona, a la comunitat, a l'entroncament de l'una i l'altre. Però no farem res si no tenim el coratge d'enfondir el nostre ésser fins a l'arrel mateixa que ens fa persones. És a dir, a la matriu, al teixit fonamental que determina tant la persona com la institució, l'exacta valoració dels seus vicis i virtuts. No podem continuar desconeixent el nostre ésser profund de la manera que ho hem anat fent aquests darrers decennis. La vida d'un home –parlo

de la meua– és ben curta, i no obstant això he estat testimoni de quatre caigudes corresponents a quatre primaveres de la nostra pàtria. És Massa! Penso en el fil, en la matriu que em cal passar a vosaltres. Penso únicament en un relleu. Ja sé que és molt fàcil de realitzar-lo. El primer bloc de virtuts roman intacte i la Balanguera sap prou bé on s'amaga la llavor de la nova primavera que germina dins vostre. Sé que puc passar el fil a una nova generació per tercera vegada, i àdhuc que aquest, d'entrada, no se us desfaci en floca. Però és sobre el segon i el tercer bloc de virtuts que cal que us posi en guàrdia.

Per tal que aquest treball fos complet, hauria calgut un quart capítol, dedicat exclusivament als vicis que deriven d'aquest trencament entre el coratge/prudència i la pèrdua del sentit de l'honor. Malauradament són la contrapartida dels optimistes lirons, de la xerrameca, de la polseguera, que diu en Jordi Sales, que vol “justificar” per fora, amb les modes i amb l’“estar al dia”, en el viure en la mentida dels intel·lectuals, perquè volem guanyar temps, de cara al futur de la nostra pàtria. Aquesta manca de docilitat que fa que tota actitud intel·lectualista –no cal ser pròpiament intel·lectual per a compartir-la– manqui de tota mena de saviesa pràctica. La vergonya de no estar d'acord amb els temps i la manca d'humilitat per recordar-nos que tot acte de coneixement pràctic ve essencialment de la docilitat. Del realisme darrer que ens porta a veure-la en el “gairebé res” del nucli de la nostra persona, que sap dòcilment posar-se a terra. No continuo. Els meus companys us ho han dit tot i jo cal que em limiti a la meua tasca concreta.

Si els catalans haguéssim d'escriure un llibre com el de Ferrater i Mora, caldria que tinguéssim el coratge d'esborrar les paraules penjades dels núvols de la vanitat culturalista (“seny, mesura, ironia”) i substituir-les per uns defectes declarats, sense cap contrapartida de virtut, perquè són ja degradacions del tercer bloc de virtuts que acabem d'exposar. Són l'empetitiment en el qual ens autocomplaem, enmig de la polseguera, la xerrameca, la fira de vanitats i la ben intencionada però ben errada pressa de justificar l'èxit. Podríem escriure “unes formes de vida catalana” que ens justificarien, no davant l'univers de

la cultura, sinó davant la història clara i rasa, el perquè som un poble mancat, ple de primaveres i sense agost. Vanitat, “estar al dia”, cofoisme, rebentisme i, sobretot, complaure’s en la pròpia mediocritat. I que consti que parlo posant als antípodes d’aquesta complaença el menestral del segle passat, que ens comentava l’amic Arana. Per la simple raó que si pot semblar mediocritat el que ens diu és que no hem entès res. El menestral no es posa de puntetes. Veu la realitat des del més íntim de la seva persona: en la humilitat del que dòcilment s’ha plegat a terra. La complaença en la nostra pròpia mediocritat és orgullosa i intel·lectualista i arriba a aquesta aberració pel camí de l’adagi català “La guineu, quan no les pot haver, diu que són verdes”. És a dir, hem caigut en el món del ressentiment i, en conseqüència, voregem ja la malaltia de l’ànima que condueix al nihilisme.

“Y el conde de Barcelona dijo una vanidad” canta el Mio Cid. Mentre no posem a to definitivament el tercer bloc de virtuts, serem sempre presoners d’aquesta bolorda de vicis, i Castella ens dominarà sempre per un sentit més recte de l’honor. Aquesta fallada nostra no la poden entendre. La persona i la comunitat s’identifiquen, es perden i se salven a través d’allò que les constitueix, que són les seves virtuts. Cal conèixer-les. Cal estudiar-les. El treball d’aquests dies és un intent simplificat de posar-vos sobre la pista. Però d’aquí endavant sou vosaltres els qui haureu de volar (fer el símil de la comandància d’aviació). Sou vosaltres els qui haureu de saber detectar si la pista de vol és en bones condicions i si l’aparell és a punt.

I sobre aquest punt, un darrer consell. Aquests blocs de virtuts treballen indissolublement units. Heu de saber detectar quan ens tanquem en l’holisme eixorc del treball, com ens deia mossèn Ballarín, i quan derivem inevitablement en la insolidaritat, en la destrucció de la institució a través del viu. Heu de saber detectar quan manca la gratuïtat de la festa, no sols en el goig de viure, sinó en l’empresa i en el treball. Però sobretot, en aquesta fase, la decisiva de la prudència/coratge. Perquè si ens manca la gratuïtat, saber que no juguem a guanyar, sinó que defensem el nostre honor –i això cal fer-ho des del

més íntim del nostre ventre i amb tota la joia de viure de la forada amb botifarra i mongetes i de la festa i dels folls–, segur que començarem la batalla amb les cartes de la derrota. Com deia en Joan Sales “i la mala batalla du a la mala desfeta”.

Cal saber engatjar bé la batalla amb el desplegament simultani de tots els nostres blocs de virtuts, si volem arribar a la victòria, si volem que la primavera aquesta vegada esdevingui agost. (Faig meu el mot sollertia, en el sentit que l’ha presentat en Jordi Sales. Exemples de Sant Martí i de Grouchy).

Conclusió. El sentiment de l’honor és el fil roig que lliga totes les virtuts. El sentiment de l’honor s’identifica amb la persona, fins al punt que per a mi distingeix si hi ha persona o no n’hi ha. Sense sentit de l’honor és inútil de parlar d’institució, i molt menys de país i de pàtria.

Estimats, ens cal lluitar molt. El sentit de l’honor entre els catalans s’ha degradat i amb ell les nostres institucions i la nostra història. I el sentit de l’honor no es compra ni es ven. Seguint el símil del Ballarín, és com el nas. El tens o no el tens. Ets esguerrat o ets una persona amb un nas més o menys hel·lènic o més o menys de patata o torçat. Però per ser persona o per ser país, cal tenir nas. Sense el sentit de l’honor, repeteixo, més val que no parlem ni de gratuïtat ni de festa, ni de treball ben fet. Només el sentiment de l’honor dóna l’empenta per fer la reculada per tal que el nostre treball no sigui eixorc. Però sobretot el sentiment de l’honor, el que ordena la més fina fibra de la nostra ànima: la capacitat d’estimar, que és el do de Déu per excel·lència i sobre el qual es pot muntar tot el que ens pot donar aquesta vida. I l’altra, que són una de sola.

Breument, el sentiment de l’honor comporta una virtut de la qual no hem parlat i als catalans ens manca del tot: la magnanimitat. Ja en parlarem el seu dia.

PARAULES PRÈVIES

JOAN SALES (1912-1983)

*Llicenciat en Dret. Escriptor i cofundador
dels "Quaderns de l'Exili"*

Som espanyols com som
europeus; ens en han fet la història
i la geografia, que no podem pas
esborrar capritxosament.

El grup que duia el pòndol dels *Quaderns de l'Exili* estava constituït per en Josep M. Ametlla, en Lluís Ferran de Pol, en Raimon Galí i jo. En realitat ens consideràvem mandatari dels combatents catalans que el Desastre Nacional –així vam decidir d'anomenar-lo– havia escampat pel món i que, fossin del partit que fossin –o no fossin de cap, com era el nostre cas aleshores–, posaven Catalunya per damunt de tota altra consideració política. Si nosaltres, tots quatre, havíem pres part com a voluntaris a la guerra d'Espanya és perquè als nostres ulls aquella guerra no era civil, que ens hauria repugnat, sinó nacional: una guerra per les llibertats de la nostra pàtria.

Una altra cosa ens definia, sense la qual no hauria tingut sentit per a nosaltres l'esforç de publicar-los: la voluntat d'organitzar una unitat que, sota la nostra bandera i reconeguda en tant que tal pels Aliats, combatés al seu costat en la guerra mundial que aleshores es trobava en el seu fort. D'aquí la nostra estreta connexió amb els coronels Enric Pérez-Farràs, que havia llançat una crida a favor d'aquella idea, i Vicenç Guarner, que treballava per fer-la possible valent-se de les seves relacions amb elements militars nord-americans facilitades pel fet d'ocupar un càrrec a l'Estat Major de l'exèrcit mexicà. Malauradament no podíem establir contacte amb el coronel Frederic Escofet, que havia quedat atrapat a Europa en territori ocupat pels nazis. Els consideràvem els nostres caps; en la nostra intenció, els *Quaderns* havien de ser sobretot un mitjà de propaganda al servei d'aquell propòsit. Crèiem que si no era per prosseguir el combat per Catalunya no hauria valgut la pena exiliar-nos i que la famosa “taula de la pau” de què tant es parlava durant la guerra, i a la qual algun benaventurat donava per segur que seria invitada Catalunya encara que no féssim res per guanyar-nos-ho, seria una “taula d'en Bernat”.

La història dels *Quaderns de l'Exili* és, doncs, en definitiva la història d'un fracàs des del moment que el seu propòsit primordial no es dugué a terme. Els Aliats no volgueren saber res d'una unitat catalana que combatés al seu costat en aquella guerra que nosaltres consideràvem –però ells no ho veien pas així– una prolongació de la nostra; la nostra insis-

tència s'estavellà una i altra vegada contra la seva freda negativa. I és que passava una cosa que no podíem ni sospitar nosaltres, que érem uns ingenus, però tampoc Hitler, que no ho era pas o almenys no ho semblava: aleshores ja els Aliats s'entenen de sotamà amb el general Franco i no els interessava patrocinar res que pogués molestar-lo.

Per dir-ho tot, i ja que ça com lla, també el lector curiós en trobaria la verídica història fullejant els *Quaderns* que ara se li brinden còmodament en facsímil, no foren solament els Aliats que no volgueren saber res d'una unitat combatent catalana (com tampoc d'una unitat combatent republicana espanyola). Tampoc Carles Pi-Sunyer, aleshores màxim representant dels catalans exiliats, resident a Londres, no va contestar mai a la proposta del coronel Pérez-Farràs, com aquest mateix explicà extensament en el nostre número 24, pàgines 18 i 19; per a nosaltres aquell silenci continua essent un enigma.

Entretant s'havia vist que la nostra manera d'enfocar la dura realitat d'aleshores –realitat de guerra, no ho oblidéssim pas–, o sigui la convicció que si Catalunya no tenia part en tant que tal a la guerra no en tindria tampoc en tant que tal a la pau, era compartida per un gran nombre dels excombatents catalans en situació de voluntari exili. La difusió creixent dels *Quaderns* sostinguts com eren pel seu ajut espontani, n'és un indicatiu eloqüent. Tant o potser més emocionats encara per a nosaltres eren els testimonis de simpatia que ens venien d'exiliats que la història i l'edat feien il·lustres als nostres ulls, com és el coronel Plàcid de Montoliu, aristòcrata tarraconí que havia estat company d'armes del coronel Francesc Macià (com ell, havia deixat l'exèrcit espanyol el 1905, aleshores dels incidents anticatalans que culminaren en l'assalt a *La Veu de Catalunya* i *El Cucut*). O com és en Francesc Cambó.

D'en Cambó havíem de rebre per cert un últim i generós donatiu quan ja havia mort. També els nostres *Quaderns* havien decidit morir; ja no tenia sentit continuar-los un cop liquidada del tot la guerra mundial. Vam dedicar aquell donatiu pòstum a l'edició dels versos d'en Màrius Torres, que no podia fer-se a la pàtria; tal haurà estat el darrer acte de mecenatge d'aquell gran català i el darrer acte col·lectiu

dels *Quaderns de l'Exili*. Tots quatre components del grup havíem decidit tornar a Catalunya perquè creïem que fora d'ella ja no es podia fer més que perdre miserablement el temps des de l'únic punt de vista que a nosaltres ens interessava.

¿Podíem, donat el nostre fracàs, acabar millor l'exili que fent sentir, on es podia, aquella veu tan pura? Cinc anys després de la seva mort en plena juvenesa, el poeta continuava en efecte totalment desconegut a la seva terra, hauríem pogut expressar la nostra tristesa davant l'ensulsiada de Catalunya, ara que ja no ens quedava cap dubte que els Aliats l'abandonaven a la seva sort, i al mateix temps la nostra fe en el seu redreçament en un futur potser llunyà però que bé hem de creure indefectible, millor que amb les nobles paraules d'aquell que ha estat anomenat justament el poeta de l'esperança?

*Ara que el braç potent de les fúries aterra
la ciutat d'ideals que volíem bastir,
entre runes de somnis colgats, més proa de terra, pàtria,
guarda'ns: la terra no sabrà mai mentir...*

No hi hagué participació oficial catalana a la guerra mundial, per més que a Europa, confosos entre la "resistència", morissin molts dels nostres; en conseqüència, el "cas dels catalans" no distraigué ni un moment l'atenció dels que es van asseure a la "taula de la pau". La dominació feixista s'allargassaria en conseqüència a Catalunya fins a la mort del generalíssim, el franquisme tindria temps sobrer de desplegar a fons els seus plans pel que fa a la nostra terra. Aquesta vegada no seria com aleshores de Felip V, quan Catalunya, vençuda i tot, continuà essent catalana. Aquesta vegada, a la guerra de conquesta seguiria la invasió en massa; el país seria desnaturalitzat a fons, fins a les arrels, a fi que deixés de ser català d'una vegada per sempre.

Val a dir que la invasió ja havia començat en plena guerra i sota variats pretexts, patrocinada pels governs republicans espanyols; en aquest propòsit eren uns i els uns s'ajudaven als altres. Però ara es faria torrencial: "Ens els anaven duent en vagons de bestiar i en barcases de cabotatge", ens deia el 1948, any del meu retorn a Barcelona, un testimoni

d'excepció, Alexandre Galí, que hi havia tornat ja en feia alguns. Ja abans, quan encara publicàvem a Mèxic els *Quaderns de l'Exili*, persones vingudes de Catalunya ens havien informat que s'hi calculaven en un milió de forasters arribats després de l'entrada de l'exèrcit de Franco. Ja eren, ens deien, la tercera part dels habitants de Barcelona, la quarta del conjunt de Catalunya.

El lector curiós trobarà la preocupació, o millor, l'angoixa, que aquestes notícies ens causaven, expressada en tals o tals pàgines dels *Quaderns de l'Exili* on no ens creïem gens obligats a dissimular el nostre pensament. I si no el dissimulàvem és perquè teníem la certitud que encara s'era a temps de posar-hi remei; la situació creada no era de cap manera irreversible. Penseu en efecte com hauria estat factible l'assimilació dels nousvinguts mentre no passaven de la quarta part de la població total del Principat. Si amb la victòria dels Aliats haguéssim reconquerit el nostre govern propi (un autèntic "govern propi", que és això el que significa en clar i català la paraula grega "autonomia"), la recatalanització de Catalunya s'hauria pogut produir totalment i en poc temps. Penseu que això era el 1945. Però el feixisme espanyol encara disposaria de trenta anys (de trenta anys més) per continuar la seva obra de destrucció de les arrels mateixes de la catalanitat.

Així hem vingut a parar en una situació totalment nova en la nostra història; Catalunya només és catalana a mitges, com si fos hemiplègica.

Val a dir que força immigrants volen integrar-se a través del mitjà més vàlid per fer-ho, parlant català. Alguns fins i tot afirmen amb orgull que els seus fills ja el parlen tan bé com els naturals de la terra. Cal estimular aquest orgull; cal facilitar aquell desig. La feina és moltíssima, prou ho sabem; i no és pas fàcil.

Si de moment no tenim més armes que l'habilitat i la prudència, sempre unides a la fermesa, fóra absurd tanmateix que ens enganýessim nosaltres mateixos esforçant-nos a creure que una situació així és natural quan és monstruosa. Fins ara, sempre Catalunya –victoriosa o vençuda– havia estat catalana, i és això el que és natural. Perquè ho torni a ser, el camí serà llarg i costerut. Hem caigut molt avall, quasi al fons d'un pou; caldran prodigis d'habilitat

per sortir-ne. Hem anat a parar molt lluny, no ja d'on volíem anar, sinó d'on ja érem en vigílies de la guerra. Aquella fita que el 1936 els esdeveniments ens posaven a l'abast si haguéssim fet el que calia –una nova Solidaritat Catalana com la de trenta anys abans, que unint tots els catalans, sense distincions d'ideologies ni de classes hauria donat a la

“Com deia tan concisament Francesc Cambó en la carta en què ens expressà la seva simpatia i el seu acord substancial amb el que defensàvem: Exigir l'autonomia i menysprear les funcions burocràtiques i militars és un absurd.”

guerra naixent l'únic sentit que podia justificar-la davant la història–, aquella fita ara ens queda molt lluny i molt amunt. No ens hem de descoratjar a desgrat de tot; el que importa és que la vegem ben clara tal com la veié el poeta, com una “ciutat llunyana” que ens envia “batecs d'aire i de fe”.

Fullejant ara els *Quaderns de l'Exili* hi trobo, com és fatal, moltes coses que han perdut actualitat, d'altres que potser es presten al somriure irònic, també a moments una violència de to que ara se'm fa estranya (ara que duc damunt l'esquena una quarantena d'anys més). Cert que no vam atacar mai a ningú que no ens hagués atacat abans ell a nosaltres, es pot invocar doncs la legítima defensa almenys com a atenuant però, era indispensable fer-ho amb tanta violència? Fora d'aquestes salvetats, més aviat, i perdoneu si ho dic tal com ho sento, hi he trobat coses

que tornaria a subscriure plenament si són meves o que subscriuria amb orgull si són d'algun dels meus estimats companys. Hi he trobat veritats que ho són avui tant com ho eren quaranta anys enrere, veritats que convindria divulgar més que mai entre els catalans justament perquè van tan a repèl de molts prejudicis i falses nocions que, si han arrelat tant entre nosaltres, és com a conseqüència de la nostra decadència secular. Com deia tan concisament Francesc Cambó en la carta en què ens expressà la seva simpatia i el seu acord substancial amb el que defensàvem: “Exigir l'autonomia i menysprear les funcions burocràtiques i militars és un absurd”. Aquest absurd, que voreja la demència, persisteix; diria, fins i tot, que se'l troba més que abans del 1936, com a conseqüència de la nova i terrible davallada que ha sofert Catalunya des d'aleshores. Alguns dels mateixos que criden pels carrers “som una nació”, potser no es fan una idea prou clara de les funcions reals que implica aquesta paraula si és que de debò ha de ser alguna cosa més que una paraula.

En canvi ha avançat força la consciència de la nostra unitat nacional en relació a l'època en què nosaltres vam llançar aquella fórmula que la compaginava amb la nostra trinitat: “El Principat, València i les Illes són tres Països i una sola Nació”. El lector curiós veurà com ens capficava el trencacolls del nom comú, més ardu que no es pensen els simplistes. Veurà com a la claror sobretot dels treballs, aleshores recents, de Bosch-Gimpera, que estimàvem com un gran mestre, havíem tornat a la idea que Prat de la Riba ja exposa a la Nacionalitat Catalana a començos d'aquesta centúria, que els catalans del Principat, els valencians i els balears som en substància els descendents d'aquella Etnos Ibèrica que els primers exploradors hel·lènics havien trobat assentada en els nostres territoris. El nom més adequat per al conjunt d'aquesta fóra, doncs, el d'Ibèria si no s'hi hagués fet tanta confusió ja des d'antic, ja des dels romans, de la mateixa manera que el més adequat per al conjunt de la Península és justament el d'Espanya o Hispana que se li donà fins força després de consumada la separació de Portugal; el nom que, ni caldria recordar-ho, li donava Camões, en els *Lusiades*. Però el mateix Camões que, amb orgull,

esmentava “o regno lusitano” entre les “diferentes nações” que componen “a noble España” conferint-li grandesa:

*Com nações diferentes se engrandece,
cerçadas com as ondas do Oceano,*

Quan, entre aquestes “nações”, totes igualment “hispanas” o “españolas”, esmentava la nostra, la Corona catalana-aragonesa, no ens anomenava “ibèrides” –que és el que hauria fet ja amb “lusíades”– sinó “tarragonesos”, és a dir, ressuscitant el nom de tradició romana:

*Tem o Tarragonéz, que se fez claro
Sejeitando Parthenope inquieta...*

Essent així que el territori de la Hispània Tarracense dels romans corresponia molt menys al de la Corona catalana-aragonesa que el de l'Etnos Ibèrica dels grecs. Tant se val; ara com ara, tan inviable resultaria, amb el sentit que ens interessa, el gentilici “iber” (o “íber”), o ni que fos “ibèric”, pres dels grecs, que el de “tarragonès” pres dels romans. La majoria de gent, tant al Principat com al país Valencià com a les Illes, s’hi desconcertaria; caldria en tot cas una campanya prèvia d’informació que fóra molt llarga i que ara com ara no és al nostre abast.

Avui seria en efecte força difícil de fer comprendre a les multituds que de “ibers” només ho som nosaltres i que els portuguesos, que no ho són ni ho han estat mai, són en canvi tan espanyols com ho puguem ser nosaltres.

“Els portuguesos són els espanyols de l’Atlàntic com els catalans els del Mediterrani”, deia Salvador de Madariaga amb feliç concisió. Entorn del gentilici “ibers”, que hauria hagut de ser exclusivament el nostre –el dels “espanyols del Mediterrani”–, s’ha anat fent cada vegada més la confusió fins al punt que el mateix Verdaguier, a *L’Atlàntida*, fa més d’un segle, ja anomenava “iberes” aquelles mateixes “nacions” que per Camões, tres segles abans, eren encara “hispanas” o “espanholas”:

I a tu ¿qui et salva, o niu de les nacions iberes,

*quan l’arbre d’on penjaves al mar fou submergit?
¿Qui et serva, jove Espanta, quan lo navali, on eres
com góndola amarrada, s’enfonsa mig partit?*

Veurà per cert el lector curiós que fullegi aquesta edició facsímil com per als *Quaderns de l’Exili L’Atlàntida* era, no solament un magnífic poema, sinó una esplèndida propaganda de la “idea catalana d’Espanya”, com els *Lusíades* ho foren de la seva “idea portuguesa”. La remarca que fèiem aleshores, que els dos únics poemes èpics espanyols i espanyolistes de gran volada que existèixen són *L’Atlàntida* i *Els Lusíades*, català l’un i portuguès l’altre, continua en peu i ens sembla tan vàlida ara com aleshores; ¿qui ha estat el veritable “separatista” en aquesta “espaciosa y triste España” com deia fray Luís de León, que, si ens hagués sabut donar un bon acolliment ja que tots hi hauríem pogut tenir cabuda, potser entre tots l’hauríem alegrada?

Tornant al que dèiem, la confusió entorn del nom de “ibers” i la impossibilitat patent de desenterrar el de “tarragonesos” amb el sentit general que voldríem, ens dugué a forjar un topònim que, tot i veient-ne els inconvenients, ens semblava que podia ser admès per tothom ja que es basava en la unitat de la llengua, no discutida més que per aquells que ja Menéndez y Pelayo, fa un segle, qualificava de “majaderos”. Els principals inconvenients d’aquell nom triat per nosaltres, o sigui Països de Llengua Catalana, són la seva llargada i la seva complicació (dos substantius, lligats per una preposició, i un adjectiu). Ara s’ha estès molt el de Països Catalans; ni cal dir com ens agradaria que triomfés, ja que és molt més simple i per tant molt més eufònic, però cal que l’experiència el demostrí viable; és a dir, que els valencians i els balears l’acceptin.

Si la idea de la unitat nacional dels nostres tres Països s’ha anat estenent feliçment amb els anys essent així que aleshores ens havia valgut atacs verinosos, no pas dels valencians ni dels balears de l’exili (que n’hi havia d’estimadíssims i de ben representatius entre els col·laboradors dels *Quaderns*) sinó de certs catalans del Principat, que Déu els perdoni, un altre punt de vista també anticipat per nosaltres, si bé amb extrema cautela perquè topava

amb prejudicis incomparablement més forts, el de la nostra perfecta indiferència a les formes accidentals de govern, també per sort es troba ara molt difós entre una bona part de l'opinió catalana. És un guany decisiu. Havia estat una de les grans ensenyances de Prat de la Riba i de Cambó (“República? Monarquia? Catalunya!”), però oblidada després fins al punt d’haver-se pogut afirmar en un moment de desvari que Catalunya era “el baluard de la República”. Fer de la pàtria el baluard de res que no sigui

havia estat ni seria mai entre monàrquics i republicans –ni, d’una manera més general, entre dretes i esquerres–, sinó entre catalans i anti-catalans.

Amb el nostre respecte –subratllat una i altra vegada– pel doctor Cardó, il·lustre pensador religiós en qui vèiem el representant exiliat de la nostra intel·lectualitat catòlica, i pel cardenal–prímat Vidal i Barraquer, arquebisbe de Tarragona i per tant cap jeràrquic de l’Església catalana, mort a l’exili, ens posàvem resoltament al costat de la nostra Es-

“Quan encara publicàvem a Mèxic els *Quaderns de l’Exili*, persones vingudes de Catalunya ens havien informat que s’hi calculaven en un milió de forasters arribats després de l’entrada de l’exèrcit de Franco. Ja eren, ens deien, la tercera part dels habitants de Barcelona, la quarta del conjunt de Catalunya.”

ella mateixa és una aberració política; en el cas de la fracasada segona República espanyola, era com lligar Catalunya a una roda de molí a fi que s’enfonsés amb ella. El lector curiós podrà veure com, d’una manera cautelosa per no ferir prejudicis arreladíssims però prou clara perquè s’arribés a entendre, vam tractar de separar aquestes dues qüestions perfectament distintes, la de Catalunya, que era i és i serà l’essencial, i la de la segona República espanyola, perfectament accidental i passatgera; veurà com procuràvem informar els nostres lectors, amb la discreció que era del cas, de les relacions que el doctor Carles Cardó, amb qui estàvem en cordialíssima correspondència i que havia d’honorar amb la seva col·laboració el nostre darrer número, mantenia amb el comte de Barcelona, aleshores possible rei d’Espanya. La simpatia amb què evocàvem la figura del comte de Güell, monàrquic liberal i catalanista mort a l’exili, obeïa al mateix desig de subratllar que per a nosaltres la qüestió no era ni

glésia, perseguida i martiritzada pel feixisme espanyol triomfant; també aquesta actitud ens valgué la incomprensió i les fiblades dels obcecats i dels sectaris. Cal dir ben alt que aquesta fauna no es trobava pas entre els excombatents, ben al contrari; tota ella es reclutava entre aquells ciutadans, potser molt respectables sota altres punts de vista, que pels motius que fos, bé hem de creure que sempre confessables, havien cregut oportú d’abstenir-se d’honorar els fronts de guerra amb la seva estimable presència. Aquests dignes menja-capellans encara no havien comprès que la salvatge persecució anticristiana de 1936 havia afavorit en mesura extraordinària el triomf dels nostres enemics seculars el 1939.

Si en aquests aspectes i entre minories cada vegada més considerables s’ha avançat en aquests darrers anys, en canvi entre amples majories afectades per la immigració i en altres aspectes essencials la davallada, insistim-hi, ha estat terrible. La costa que caldrà remuntar és dura i eriçada d’espines. Caldrà

fer-la a poc a poc. Ara no hi ha dreceres. El 1936 se'ns en presentà ben inopinadament una de magnífica i no la vam saber emprendre. Tot hauria estat possible aleshores pel que fa a la plena restauració de la nostra nacionalitat. Però unes turbes, que en gran part eren atiades per l'enemic com s'ha pogut comprovar ("objetivo cubierto", pogueren comunicar des de Barcelona els agents franquistes tot i que aparentment el seu cop havia fracassat), que eren en

“D'altra banda, som espanyols; ja ho hem vist abans. Ho som com ho eren Camões i Verdaguer, d'aquella Espanya que és un *niu de nacions* i que se *engrandece* amb totes elles i amb la seva diversitat.”

tot cas en gran part forasteres, van creure que havia arribat el moment primparat de proclamar l'anarquia universal. En hores de pessimisme em demano amb quin altre ciri trencat sortirien ara els seus equivalents, l'eterna lerruixada que rebrota a cada moment crític per enfonsar-nos.

Hem de tornar a començar des d'on ho va fer Prat de la Riba; quasi tot el que ell havia construït, tot el que gràcies a l'embranchida que ell hi donà, es construï després, fou arrasat per la guerra i la postguerra, pel Desastre Nacional. Ara, per sort, ja els qui tenen vocació de polítics actius –no és pas ni remotament el meu cas– poden posar-se a la feina de reconstruir-ho; feina ímproba, que exigirà una paciència inexhaurible, una cautela excepcional, una obstinació i un estoïcisme a tota prova, també una humilitat de sant ja que hauran d'entomar els

improperis per partida doble, dels uns perquè interpretaran com a covardia la seva prudència i dels altres perquè s'escriuriran de la seva fermesa com d'una temeritat. Per arribar al cim d'una altíssima muntanya calen moltes marrades; voler-hi anar pel pret només ens duria a l'estimbada. Ja massa ens hem estimbat en el passat, tant el remot com el recent. Hem de reprendre la feina iniciada fa un segle i mig pels homes de la Renaixença, en mala hora interrompuda per una guerra que els catalans no hauríem volgut mai, que ens fou imposada. No importen les marrades; el que importa és el cim cap a on volem anar. Aquest cim, crec que els homes dels *Quaderns de l'Exili* el vèiem amb claredat i amb precisió: es tracta de retrobar la pàtria en la seva doble integritat, la del territori i la de les funcions. Per a això no calen pas “separatismes”, tot al contrari. En l'estat actual de la consciència popular –molt desigual– en els diversos països de la llengua catalana, el separatisme del Principat que ens separaria d'Espanya també ho faria del País Valencià, de les Illes, de l'Aragó oriental.

D'altra banda, som espanyols; ja ho hem vist abans. Ho som com ho eren Camões i Verdaguer, d'aquella Espanya que és un “niu de nacions” i que “se engrandece” amb totes elles i amb la seva diversitat. Sempre l'expressió “Espanya i Portugal” m'ha fet aquella tristesa que fa tot allò que atempta contra la natura; és tan monstruosa com ho fóra “Europa i Espanya”. Som espanyols com som europeus; ens en han fet la història i la geografia, que no podem pas esborrar capritxosament.

Ni Franco ens ha de fer avorrir aquell nom ni Hitler aquest. Cert que els portuguesos, després d'haver estat protestant llargament, fins força temps després de la seva separació, contra l'abús del nom d'Espanya aplicat només a una part d'ella, han acabat resignant-se a aquesta usurpació. ¿Qui haurà estat el veritable «separatista» en aquest cas com en tants d'altres? Però el mal ús d'un parell de segles no ha de prevaler contra el bon ús d'un parell de mil·lenaris. Som espanyols; i ja que ho som, acceptem-ho amb orgull. Aquell mateix orgull amb què ho acceptava Camões. I mentre aquella autonomia que ja demanaven fa noranta anys les Bases de Manresa no

PER UNA METAFÍSICA DE LA GRATITUD

FERRAN GUILLÉN

*Professor de Filosofia i Teologia.
Sacerdot Escolapi.*

L'acte radical i últim
que explica el meu ser és un
acte d'amor desinteressat,
i per tant porta de la gratitud
a la gratitud.

I. FENOMENOLOGIA DE LES ACTITUDS VITALS

A. INTRODUCCIÓ: MOTIVACIÓ SUBJECTIVA

En una reunió d'un moviment italià figurava una pancarta que resumia el sentit de la trobada amb aquestes paraules: “la vida és la realització d'un somni de joventut”. Hi estic força d'acord, i per això em semblen molt importants els “somis de joventut”. Somnis que fem desperts i que, amb la intensitat emocional pròpia de l'edat, ens presenten amb potència les nostres aspiracions i intuïcions més pregones. Doncs bé, quan al voltant dels 20 anys feia els meus estudis de Filosofia, essent ja “aprenent d'escolapi”, a Roma, la lectura del text d'en Sartre que conclou amb la cèlebre frase “l'home és una passió inútil” em va produir una reacció que vint anys després encara no he oblidat: “cal escriure una metafísica de la gratitud”.

Per una banda, el “fàstic” (=“la nausée”), com a actitud vital davant la “viscositat” d'un existir absurd, que s'imposa com un fet sense sentit. Per l'altra, la reacció d'un esperit nascut i educat en una fe on la vida és un do personal i on l'horitzó últim de la vida és precisament la relació plena amb l'Autor d'aquest do, i, com a resultat, l'actitud fonamental és la gratitud. Fins aquí, un petit “somni de joventut” d'un noi que li agradava estudiar, passejant per l'habitació... com potser tants de vosaltres.

B. MOTIVACIÓ OBJECTIVA: “LA SITUACIÓ ESPIRITUAL DE LA NOSTRA ÈPOCA”

Però, ¿voleu dir que es tractava només d'una anècdota privada i insignificant? Quan en Sartre parlava i escrivia d'aquella manera, entusiasmant paradoxalment tota una generació de joves, ¿no estava, potser, descrivint “la situació espiritual d'una època”? I quan aquell noi es resistia a acceptar la visió desesperança que se li ofería, ¿no hi havia, potser, un començament de crisi, de rebellió, igualment existencial i necessària; és més compartida per molts altres esperits joves i destinada a produir fruits ben diferents?

La pretensió d'aquests fulls és mostrar que la temptació nihilista, sota diverses formes, és present en tota la cultura occidental, si més no des de la Il·lustració, i sols la claredat que ve de l'experiència cristiana pot redonar ànima al continent que ha constituït per segles el cor i el cervell de la humanitat: Europa. És més, més enllà de tot orgull de “memòria occidental”, no es pot jugar amb els “somis de joventut” de cap persona, perquè d'ells depèn la realitat d'una vida, d'una recerca en veritat.

Les veus que assenyalen l'esgotament de l'Europa que neix del Renaixement, que s'edifica amb el racionalisme i que arriba a expressions culminants amb l'idealisme alemany, el marxisme, el positivisme i la “subversió” nietzschiana, no són pas noves, ni tan recents. Des de 1927, un rus exiliat a París, Nicolau Berdieff, començava a denunciar aquest fet en una obra esdevinguda clàssica, *Una nova Edat Mitjana*. Gairebé al mateix temps, encara que amb un esperit prou diferent, apareixia, el 1931, l'obra de Karl Jaspers, *La situació espiritual de la nostra època*, on, tot denunciant l'“impasse” del nihilisme, es feia la defensa de la raó. Més tard, el 1950, apareixia un altre assaig sobre el tema, *La fi de l'Edat Moderna*, fruit d'una sèrie de conferències de Romano Guardini, a Tubinga i a Munic. (També en J. Ferrater Mora ha tocat aquesta problemàtica en un volum publicat per segona vegada a Buenos Aires, el 1966, titulat *L'home en la cruïlla*).

Avui, no falten descripcions acurades de la buidor espiritual provocada pel neocapitalisme a l'Occident (cf Fischer, E. *Problemas de la generación joven*, Madrid, Ayuso, 1975 – Vegeu Díaz, C., *Contra Prometeo*, Madrid, Encuentro, 1980, pàg. 299 i ss) o per una lògica col·lectivista i igualment maquiavèlica i totalitària a l'Orient (cf. Havel, Vlàclav, *La política e la coscienza*, a *L'altra Europa*, 10, 1985, pàgines 4-22).

Cap d'aquestes veus no és contrària a la ciència o a la tècnica. Seria un absurd. Totes, però, des de diferents posicions, denuncien l'esperit amb què l'home se'n serveix, el “poder anònim” que els homes estem creant, amb perill de nosaltres mateixos, l'orgull d'una civilització que, d'alguna manera, encarna l'ideal de l'antic Prometeu: “la divinització

de l'home per l'home". Dit amb senzilles paraules de mossèn Ballarín: "Ja ens ho farem sols".

C. NOCIÓ D'ACTITUD

Què pretenem fer en aquesta primera conferència? Més que res, descriure les possibles actituds vitals en la situació actual i treure'n conseqüències igualment vitals. Sense aquesta concentració en el fons del nostre propi jo, seríem incapaços de formular els "somnis" que ens portaran a "recerques" veritables. Pretenem saber en profunditat –metafísica– si hi ha motius o per creure que l'actitud més fecunda davant la pròpia existència és precisament la gratitud, per contrast amb altres actituds vitals possibles.

Dones bé, què és l'actitud?

Diu Guardini "...és la posició profunda, que precedeix tot voler conscient; el tancament o l'obertura interns, l'estretor o la generositat, la por o la disposició a ajudar, la debilitat o la força, totes aquelles propietats que determinen el voler i la direcció primera de la vida, constituint, així sense més, la seva decisió prèvia". (*Mundo y persona*, pàgs. 277-278)

Si entrem una mica dins de nosaltres mateixos, ¿no observem quelcom de semblant? Posem per cas, la mateixa experiència escolar: ¿no és cert que abans de començar un curs, abans de conèixer companys i professors, abans d'entrar en relació amb un nou ambient ja hi ha en nosaltres una "actitud" que d'alguna manera constitueix la nostra "manera de ser", la nostra manera d'enfocar les coses?

D. ACTITUDS PARCIALES

Començarem per aquelles actituds que subratllen un dels aspectes de la persona humana i tendeixen a produir un cert desequilibri per l'exageració d'aquest aspecte. N'assenyalarem tres: l'actitud intel·lectual, l'actitud eròtica i l'actitud voluntarista.

Qui de nosaltres no ha trobat una persona amb un clar predomini de la tendència a saber?

És cert que en tots nosaltres hi ha una obertura a la veritat, una tendència innata a preguntar i saber,

un gust particular en les afirmacions clares i ben raonades, que tenen la capacitat d'il·luminar el nostre esperit i donar-nos seguretat. Però és cert, també, que alguns fan d'aquesta tendència la motivació última de tota llur acció, que sempre busquen el raonament, que sovint es "despisten" i que només semblen gaudir entre llibres. L'home "teòric" tendeix a reduir els altres camps de la vida humana a la intel·ligència; sovint menysprea l'art i el món dels sentiments; no té massa facilitat per les relacions humanes, i per això acostuma a ser un mal polític. La seva existència és més aviat arrecerada. No hi ha massa aventures, ni tampoc compromisos, encara que hi pot haver una gran tenacitat i un esperit de treball notables, amb els consegüents resultats científics.

En el fons, tots tenim una mica de "l'home teòric" i desitgem organitzar el nostre saber i arribar a conclusions vàlides. ¿Qui no té una certa nostàlgia de la veritat? Doncs bé, la nostra civilització tendeix a explotar de manera exagerada i incorrecta la nostra intel·ligència. Excita de tal manera la nostra curiositat que acaba enfardegant el bagatge i l'ordre del nostre saber, i des del punt de vista acadèmic carrega de tal manera els programes que fàcilment fa avorrir els estudis. ¿Que pocs joves, avui, experimenten un autèntic creixement en la lectura reposada d'un llibre o se senten inundats de la "joia" d'aprendre!

Què dir de l'eroticisme com a actitud vital?

Al costat de l'intel·lectual, hi ha l'home dels sentits, que potser anomenariem millor "l'home estètic". De nou es tracta de quelcom essencial en tots. És la capacitat de sentir, és el món de l'atracció i de la bellesa, és el món de l'admiració i del silenci interior, que ens fa sospitar de la claredat massa racional, i que ens obre al sentiment inefable de l'amor. ¿Hi hauria persona, sense capacitat d'estimar?

Però de nou, aquest element fons de la nostra vida es pot transformar en element dominant i absorbent, de manera que esdevingui el món de l'afectivitat el que domini l'actitud vital d'una persona. Tindrem aleshores l'home sensible, a flor de pell, l'esperit impressionable, o bé l'ànima que pateix i gaudeix amb una intensitat indescriptible. ¿Quines possibilitats tan meravelloses i quins abismes no s'amaguen en un esperit així!

Amb tot, la cultura dominant tendeix a procurar-nos sensacions agradables en lloc de sentiments, i fa tot el possible perquè el món dels afectes sigui viscut a un nivell superficial, quasi diríem biològic, destruint així i ofegant l'autèntica capacitat d'estimar. Privant el sentiment de la llum de la raó i de la força de la voluntat, en fa un cúmul informe de sensacions i d'experiències que poden fins i tot destruir radicalment els fonaments de la persona (cf. La droga). ¿No és, potser, l'amor l'aspecte que més s'ha comercialitzat i que més difícilment es pot viure en el creixement personal del jove d'Occident?

Diguem, encara, una paraula, sobre el voluntarisme o l'actitud vital del predomini del poder. Amb idees i sentiments encara no hi ha home. Cal que hi

“Saber, sentir i fer, tres aspectes essencials de la persona humana, que la nostra cultura prometeica tendeix a separar i a exagerar de tal manera que impedeix la seva harmònica integració.”

hagi accions. Entrem, doncs, en el món de les decisions i de les realitzacions, de les intencions reals i de les obres, de la pràctica efectiva. Tots entenem que aquí és on es juga finalment la veritat de la nostra vida.

I de nou constatem que hi ha persones que es troben aquí com en el seu terreny propi. Es diria que llur coneixement i llurs sentiments estan al servei de les realitzacions concretes. ¿Qui de nosaltres no ha conegut des de la infantesa el líder indiscutible de la petita colla, el noi o noia que portaven “la veu

cantant”, que organitzaven i dirigien, sense els quals el grup es desfeia? Hi ha també un tipus innatament polític i amb tendència a dominar. ¿Quin cúmul de possibilitats i quines responsabilitats no s'amunteguen en un esperit dotat d'una gran voluntat!

I de nou, ¿no us sembla que la nostra cultura tendeix a exasperar l'impuls del domini, estudiant-ne les tècniques més refinades i fent-ne un autèntic monstre, sovint per l'anonimat en què s'exerceix i per la totalitat d'aspectes que intenta controlar? ¿Que lluny que estem de la vertadera llibertat!

Saber, sentir i fer, tres aspectes essencials de la persona humana, que la nostra cultura prometeica tendeix a separar i a exagerar de tal manera que impedeix la seva harmònica integració. ¿No haurà arribat el moment de reprendre la reconciliació? Veritat, amor i llibertat, ¿podran subsistir realment en mútua contradicció?

Cap d'aquestes actituds parcials fa autènticament l'home, i tot el nostre esforç, en circumstàncies sempre noves, es beslluma en la síntesi, en la integració.

E. ACTITUDS GLOBALES

Però hi ha també actituds globals enfront de la vida que creiem poder tipificar de forma senzilla en la cultura actual: conformisme, rebel·lió i gratitud.

Parlem-ne, doncs.

Quan parlem de “conformisme” volem dir quelcom de bastant freqüent, i no tan exagerat com el “passotisme”. Es tracta d'una actitud global, la qual cosa vol dir que afecta tots els aspectes de la persona, caracteritzant-se per la passivitat: repetir els mateixos tòpics de moda, sense haver pensat mai de forma personal; deixar-se emportar per les sensacions i les impressions de manera quasi inconscient i repetitiva; actuar igualment, subtilment manipulats per una falsa rebel·lió, del tot impersonal. ¿No creieu que en el fons de molts joves hi ha una manca total de fe, en el sentit elemental de quelcom que dóna sentit al conjunt de la nostra vida? No hi ha en les meves paraules un to de condemna o de menyspreu; hi ha solament la constatació d'un gran fenomen de despersonalització, provocat per un cúmul de cir-

cumstàncies complexes i deplorables. El fruit, però, és evident, la conseqüència d'aquest “no creure” en res és una existència arrossegada.

Sempre procurant de fer una classificació clara, podem parlar, en el cas contrari, d'una actitud de trencament o de ruptura amb la realitat. D'una manera molt pròpia del vigor dels primers anys, i quan la mateixa força vital dóna una seguretat immadura, trobem altres joves en una posició rebel, que sens dubte és més atractiva que no pas la que acabem de descriure. Hi ha moltes maneres de dir no! I es pot dir no! a moltes coses, però és cert que molts joves senten l'impuls profund del canvi, sovint de forma radical i violenta. És com la promesa de quelcom nou i net, del tornar a començar, del desig de construir finalment un món que valgui la pena. Gran part del sentit de la joventut com a etapa vital es troba precisament aquí. Sense la presència d'aquest impuls, ni la societat ni la vida de cadascú no tindrien la possibilitat d'una renovació. Però presa en les seves formes radicals, la rebel·lió és filla d'una fe tancada, autosuficient, de tal manera segura de les pròpies afirmacions que dóna irrealitat al pensament, al sentiment, a l'acció, i provoca conductes quasi suïcides (cf. el terrorisme).

Curiosament, conformisme i rebel·lió són viscuts sovint com una barreja, i no és estrany el cas del jove que passa de la tensió de la radicalitat a la passivitat d'un cansament prematur (p.e. *Christian*, el protagonista de la novel·la d'en Toni Pascual, el noi de COU que va guanyar el premi Sant Jordi, em sembla un cas prou característic d'aquesta rebel·lió plena d'una sinceritat brutal, però que de fet porta a una vida marginal i totalment infecunda, que no arriba mai a la reconstrucció ètica de l'esperit). Cap d'aquestes actituds no pot resultar satisfactòria.

¿Hi hauria, doncs, una alternativa convincent, que, arribant a les arrels de la persona, aconseguís aquella actitud veritable que, integrant tots els aspectes humans, portés a la plenitud desitjada?

Quan la “memòria” es diu “acceptació”, quan la “recerca” es diu “esperança”, quan l'actitud global es diu “gratitud” estem probablement enfront d'un saber, d'un estimar i d'un fer que tenen aquest sabor de plenitud. Hi ha, doncs, una altra manera

d'obrir els ulls de l'esperit a la realitat, que consisteix a captar-se a si mateix i tot el món com un do d'Aquell que té la plenitud del ser i de la vida. Hi ha, llavors, un capgirament de perspectiva, que fa apreciar tot bri d'existència com un regal, i el fet d'ésser-ne conscient com la joia més profunda i radical. Aquell que, arribat en la joventut a l'edat de la reflexió conscient, de la soledat fecunda, de la visió del perquè, comprèn que podria “no ser” i malgrat això “és”, i ho sap i ho pot conèixer, estimar i fer, difícilment podrà no sentir-se trasbalsat de gratitud per tot el que ha rebut, i en aquesta fe oberta a la transcendència d'un “Tu” que li apareix com a generositat suprema, arrelarà en l'esperança de poder completar amb la seva resposta vital, raonada i agraïda, el projecte de ser que li ha estat encomanat. ¿Qui no veu en tal actitud humil i confiada el començament d'una existència creativa?

Des de fa uns quants anys, la vella Europa, després d'explosions radicals –maig del 68– i de cansaments prematurs –“passotisme”– està donant llavors de joves “reconciliats”. N'he trobat a Itàlia fa uns quants anys, a Colònia aquest hivern (reunió de Taizé), a Poblet per la Pentecosta (Aplec de l'Esperit), a Àvila fa pocs dies, aquest estiu mateix (setmana teològica de “Tierra Nueva”)... i és sempre el mateix: la mirada transparent, l'esperit en pau i a punt per al servei immediat, el cor serè. Es diria que són joves que han assumit el món des de dins, i que s'han integrat amb una fecunditat creativa en la tasca més gran que ells, del Regne de Déu.

Què volem dir, doncs, quan parlem de gratitud com a actitud global?

Volem dir aquella posició del nostre esperit, prèvia a tot acte concret, que ens fa reconèixer en tot el que existeix i en nosaltres mateixos la presència d'un do gratuït i immerescut, i que ens porta a acceptar-lo com una promesa carregada de sentit en la seva mateixa responsabilitat.

F. OBSERVACIONS FINALS

Si després de tot el que hem sentit, ens féssim a nosaltres mateixos la pregunta: Quina és la meva acti-

tud vital?, potser ens costaria molt de respondre. De fet, aquesta orientació bàsica de persona enfront de la vida no és mai transparent del tot ni als altres ni a la pròpia persona. Per això, podem parlar del caràcter inefable de tot home, del misteri de tota vida humana. És més, a partir del que hem exposat, apareix que aquesta claredat desitjada i no obtinguda es fa progressivament més gran a mesura que és més gran la nostra obertura a l'Autòr del do a la vida, a la "Persona" per excel·lència, i també als altres. La donació atenta i agràida es transforma en camí de claredat i d'aprofundiment. Però aquest mateix caràcter inefable enforteix el sentit de respecte que tota persona es mereix.

Podrem tenir la impressió que no som responsables de la nostra actitud, com si ens hagués estat imposada. Podríem rebel·lar-nos contra el do i envejar d'altres que ens semblen més "rics" en llur fons personal. Posició infantil i infecunda. Somni d'una penetració de l'altre, que no deixa de ser una il·lusió de la nostra fantasia. Solament les coses tenen una existència del tot imposada, i per això no parlem de l'actitud al seu respecte. Si no hi hagués res a fer amb la nostra actitud, no seríem persones. Tot home, en la consciència de la seva llibertat, té ja llavor de la resposta possible. No estem totalment fets –i aquesta és una bona intuïció de Sartre–, però no som "passió inútil", perquè el nostre desig de ser té sentit, és possible.

D'aquesta manera, tot proposant la gratitud com l'actitud vital que, per correspondre més plenament a la veritat de la persona, constitueix el millor punt de partença per a la construcció d'una vida, volem afirmar l'originalitat de cada persona, la singularitat del seu tarannà, la integració única dels aspectes comuns a tot individu de l'espècie. Volem dir que hi pot haver la gratitud de l'intel·lectual, com hi pot haver la gratitud de l'afectiu o del voluntariós. Gratitud que potenciarà i purificarà aquell element dominant, que li donarà aquella integració en el tot personal, social i còsmic, que el farà autènticament harmoniós.

Heus aquí la resposta i el repte a les exageracions de la nostra època. Heus aquí el punt de partença integrador i fecund, de cara a la diversitat de situa-

cions en què ens podem trobar. Heus aquí l'aportació original a la cultura que, per haver trencat amb la transcendència, oscil·la entre l'heroïcitat desesperada –quin fonament i quines garanties té la rebel·lió?– L'avorriment arrossegat, "deixem-nos emportar per la força de les coses!".

Però solament un engatjament ètic, coratjós i perseverant ens podrà conduir a fer de la forma de vida viscuda la llavor d'una nova situació espiritual per al nostre temps. ¿En serem capaços? ¿Pot ésser aquest el testimoni del nostre amor responsable pel nostre país en aquest precís moment de la seva història? ¿Com assolir de debò la gratitud?

II. APROFUNDIMENT DE LA GRATITUD

De les petites gratituds a la gratitud essencial. Tots nosaltres hem assistit moltes vegades a una escena com aquesta: un parent o un amic de la família ha vingut i ha portat un petit obsequi al nen o a la nena –una bossa de caramels o un llibre de contes–. Immediatament, la mare, l'àvia o la tieta li fan: "Què es diu?". I el menut respon lògicament: "Gràcies!". Nosaltres mateixos, sens dubte vàrem rebre un entrenament semblant. Cal saber donar gràcies sempre que ens arriba quelcom. Doncs bé, després d'haver intentat presentar una panoràmica de les actituds vitals, volem ara aprofundir en aquesta actitud de l'agraïment que apareixia com la reacció més integradora i fecunda de l'esperit humà davant el fet de l'existència. (De fet, ¿no recordem entre els modismes catalans aquella senzilla frase que diu: "De desagraïts, l'infern n'és ple"?).

A. LA FORMA DE LA GRATITUD

Què volem dir? Que podem agrair mil coses diferents, però en tot acte de gratitud hi ha tres moments que, per dir-ho així, s'hi troben necessàriament. Sant Tomàs, inspirant-se en una obra de Sèneca (*De beneficiis*), va sistematitzar aquests moments d'aquesta manera: la primera cosa, perquè hi hagi gratitud, és que l'home reconegui el benefici

que li han fet; la segona és que el lloï i en doni gràcies; la tercera és que el retribueixi segons les seves possibilitats, el temps i el lloc. (S. Th. IIa-IIae., q. 107, a.2 c)

¿Quina és, doncs, la “forma” de tot procés de gratitud? Cal en primer lloc l’atenció, adonar-se que ens ha estat donat quelcom, del valor del do rebut. La distracció és el primer gran enemic de la gratitud. Uns ulls il·luminats i penetrants, que miren de veritat des de l’interior, no trigaran a trobar dons pertot arreu.

Hi ha, però, un segon moment, més important, que constitueix el nucli de la gratitud: es tracta d’una mena de “dilatació espiritual”, d’eixamplament interior que neix en el nostre afecte i es tradueix en els nostres sentiments. L’autèntica gratitud està ben allunyada de la fórmula imposada a la canalla i que es pot reproduir mecànicament, pel sol fet de voler quedar bé o per la rutina mateixa del tracte après. Agrair també té arrels més fondes. “La gratitud és la memòria del cor. Ella recapitula en el present els dons rebuts en el passat. Ella actualitza així el passat, sovint idealitzant-lo. Aquest procés és normal, puix els beneficis, alleugerits de les circumstàncies empíriques en les quals s’inscriuen, només ens evoquen l’impuls d’una generositat que ha estimulat la nostra.” (Dict. de Spiritualité, vol. VI, art. *Gratitude*, col. 780).

El tercer moment de la gratitud és una conseqüència dels anteriors i també una certa prova de la seva veritat. Cal d’alguna manera correspondre. No amb un sentit de deure o de justícia estreta, que ens porti a buscar, per exemple, un regal del mateix preu. La realitat de la gratitud, tal com l’anem perfilant, va molt més enllà. El nostre esperit, dilatat pel reconeixement del do, trobarà el com i el quan d’aquest correspondre. El do, i potser fins i tot la paraula, la trucada, la carta, el gest o el record... poden realitzar aquesta correspondència.

Sant Tomàs, que és molt sistemàtic, no deixa de posar també els graus de la ingratitude: “Pertany al primer grau de la ingratitude tornar un mal per un bé rebut; al segon, vituperar un benefici; al tercer, creure que un benefici és en canvi un malefici” (S. Th., ib.) Si el que dèiem abans –“De desagraïts l’in-

fern n’és ple”– és veritat, també aquí hi hauria molt a reflexionar. (Pensem en una “fenomenologia de la ingratitude”).

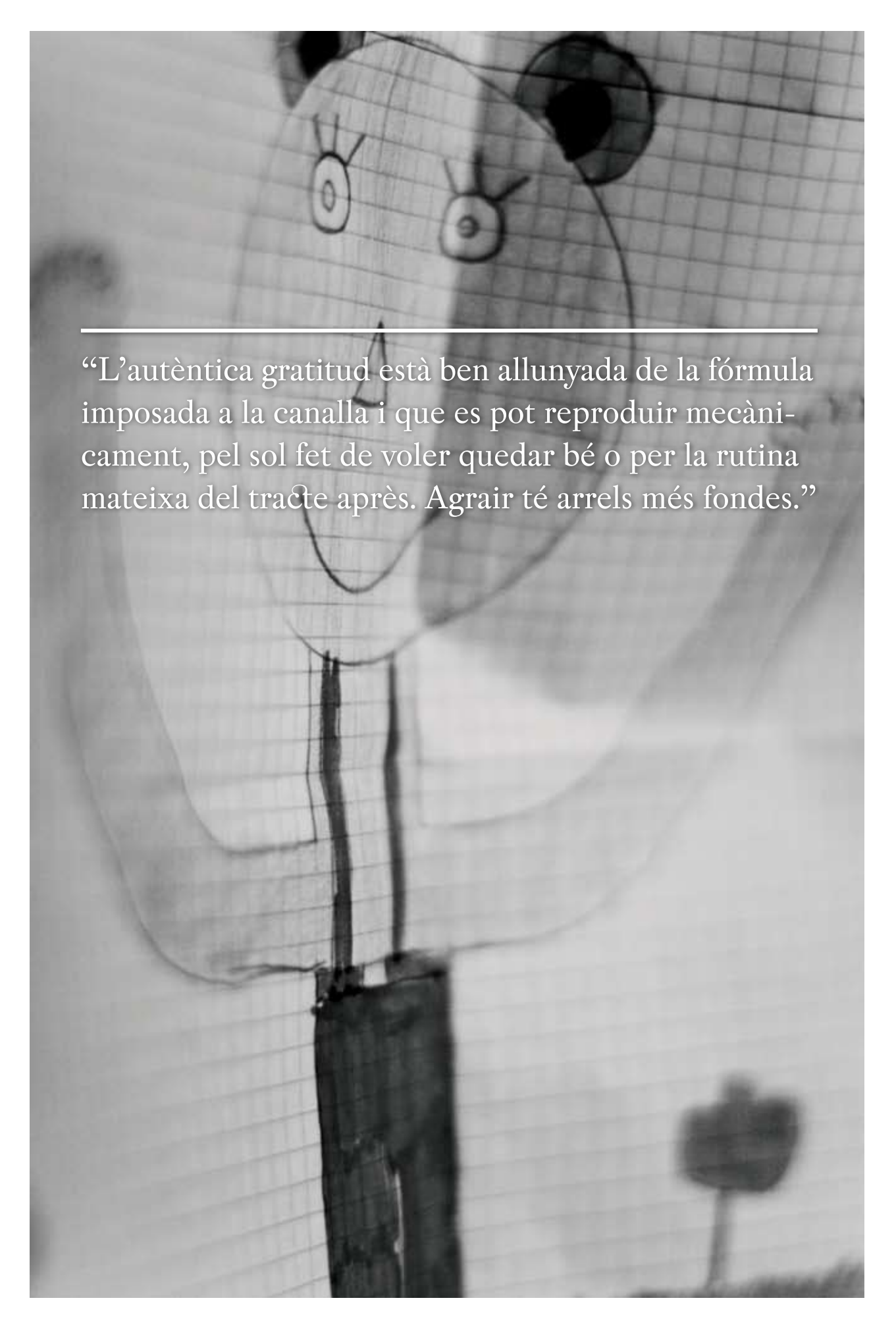
B. FENOMENOLOGIA DE LES PETITES GRATITUDS

Ningú no arriba de cop i volta a les grans realitats humanes. Ningú no arriba a la gratitud essencial al començament de la seva reflexió. Caminem, doncs, amb la vida i la seva evolució.

La nostra existència comença sempre en el si d’una família i la nostra experiència inicial del que és viure està normalment lligada a la presència d’uns pares, d’uns germans, d’uns avis... El do fonamental del viure ens ha vingut a través d’ells. ¡I aquí les actituds compten tant!

Quan, ja més grans, la nostra curiositat descobrirà el fet de la transmissió de la vida, potser hi haurà encara una ignorància profunda del seu misteri personal. Només més tard, a mesura que els anys i la responsabilitat ens deslliguin a poc a poc d’aquell si familiar, entenem que som fills de l’amor, que existim gràcies al fet que dues persones van voler “donar la vida” tot estimant-se. Entenem que ha estat la perseverança en aquest amor entre ells i envers nosaltres el que ha fet possible el nostre creixement en tots els àmbits del que significa ser una persona humana. La gratitud filial va tenir en l’antiguitat un nom particular: “pietat” (d’on ve, p.e., el qualificatiu de “pius” que porta Eneas, pel seu amor envers el seu pare, Anquises).

La nostra segona gran experiència humana, en la nostra societat, acostuma a ser l’escola. Per a un infant, però, l’escola, més que unes parets, finestres o patis, són sobretot les persones, els mestres, els educadors... Si us invités a escriure una petita autobiografia, sens dubte apareixerien els noms d’alguns d’aquests educadors, perquè la nostra vida d’avui ens resulta inexplicable sense ells. Jo no sé si algú de vosaltres alguna vegada, seguint un irresistible impuls de l’esperit, ha agrait segons el seu estil l’acció educativa de l’home o la dona que havia significat quelcom d’inesborrable en la seva evolució. Per part meua, us puc assegurar que quan la relació

“L’autèntica gratitud està ben allunyada de la fórmula imposada a la canalla i que es pot reproduir mecànicament, pel sol fet de voler quedar bé o per la rutina mateixa del tracte après. Agrair té arrels més fondes.”

professor/alumne esdevé –per una mena de miracle de comunió profunda– una relació mestre/deixeble, el moviment de gratitud –expressat o amagat– n’és el fruit espontani.

Contemporàniament, tots hem tingut l’experiència dels altres nens i nenes de la nostra edat, dels amics. Més enllà de l’aspecte casual que té tota amistat, ¿es podria escriure la història de la nostra infantesa, de la nostra adolescència, de la nostra joventut, sense que hi entrés la paraula sagrada “amistat”? De tal manera és veritat que l’autobiografia de

prendrà i que jo podré ser feliç per tota una vida. L’expectació de l’amor, ¿no és potser un dels moments de la vida, per la seva ingenuïtat, per les esperances que dóna i per les energies que és capaç de desvetllar? I el fet de trobar, de cop i volta –o potser a poc a poc– la realitat de l’esperança amagada, ¿no és motiu d’agraïment? Constatar que el que desitjava existeix, té un rostre i un nom i fins i tot ultrapassa les meves expectatives: heus ací aquella “dilatació espiritual” que condueix a una gratitud total. I fent un pas endavant, ¿no hi hauria també la

“La bondat de l’ésser no és evident sempre, i per tant la gratitud no és una actitud que brolli necessàriament de l’esperit humà. Això explica l’existència d’actituds tan oposades a la gratitud com el fatalisme o la rebel·lió.”

Raïssa Maritain, esposa del conegut filòsof, es titula *Les grans amistats*, i al traducció anglesa, crec que amb molt encert, es titula *We were young together*. En ella no hi falten els pares ni els mestres, però s’hi troba, sobretot, l’aventura humana radical d’un grup de joves que a començament de segle redescobren plegats el sentit de la vida, en la fe cristiana. La presència d’amics al llarg d’una existència es converteix, a poc a poc, en un motiu de confiança i radicalment en un motiu de gratitud. Saber que en qualsevol moment de la nostra vida podem confiar en l’amic ha portat a parlar de “l’alter ego” (“un altre jo”) i de “dimidium animae meae” (“meitat del meu esperit”).

Hi ha, però, una experiència de profunditat particular i que s’insinua ja molt d’hora en les nostres vides. Les llavors de l’amor humà del qual som fills, estan tan arrelades en el nostre ésser que no tardem a entreveure aquí una de les grans possibilitats humanes.

Més enllà dels inicis, sovint sensuals, hi ha en tot adolescent una mena d’esperança oculta: saber que hi ha algú “per a mi”, que trobaré “un dia” una persona que, no sols m’atraurà, sinó que em com-

gratitud fonda per ser capaç d’amor, amb tot el risc que comporta, però també amb tota la capacitat de donació i de joia?

Eixamplant el nostre horitzó, trobarem al nostre voltant la societat humana, el gran món del treball, dels serveis, de la producció i de les relacions humanes. Es tracta d’una experiència concomitant: des de la infantesa, més enllà de la família hi ha “els altres”, tot un món del qual sentim parlar, en el qual anem entrant, tot naturalment: el treball del pare, les botigues i el mercat on va la mare, el brogit dels carrers, les reunions i les festes... De forma inconscient, la nostra actitud inicial és la de rebre –i quasi exigir–, però, poc a poc, ens tornem col·laboradors, primer amb la imaginació i després amb la preparació i amb els fets. (L’escoltisme i altres formes de pedagogia activa afavoriran aquest entrenament social i afectiu).

El moment de la gratitud, malgrat totes les possibles deficiències, ve després. Quan ens adonem de la impossibilitat de viure sense “els altres”, quan en una reflexió simple, quasi elemental, constatem que la nostra vida ha estat possible gràcies a aquests

altres. Alimentació, casa, vestit, distraccions... mils de persones han treballat per a mi. La forma de societat actual afavoreix l'anonimat. El consumidor generalment no coneix el productor, i difícilment pot haver-hi relacions directes que originarien més fàcilment l'impuls de la gratitud. Amb tot, una visió una mica fonda del "fenomen social" ens ho diu, i la instauració de certs ritus moderns –com, p.e., la festa del Primer de Maig– ¿no tindrà com a fons recuperar aquests aspectes humans i directes de les nostres relacions socials? És més, malgrat les insuficiències o les possibles explotacions, la gratitud envers la vida social, ¿no seria el punt de partença ideal per a una renovació constant de les estructures al servei de les persones? Quina ens sembla la millor actitud personal de cara a la inserció en la societat: el conformisme, el rebuig o la gratitud creativa?

Però els béns que les generacions passades i les presents han posat a la nostra disposició no s'exhau-reixen en la tècnica i els serveis. Hi ha el camp im-mens de la cultura. ¿No vàrem aprendre dels llavis de la mare una llengua, que ella no havia pas in-ventada? ¿No vàrem sentir des de petits, amb emo-ció, un cant dolç o una música alegre? ¿No vàrem assajar, també nosaltres, de combinar colors o de plasmar figures de fang, com al nostre voltant vè-iem en obres que ens semblaven prodigioses? Qui de nosaltres és immune a la temptació poètica o novel·lística? I entre aquestes experiències, ¿no hi ha-gué també l'indefinible sentit de poble, de nació? I aquesta immensa producció cultural que jo em tro-bo gratuïtament al meu servei, ¿no desvetllarà en mi una immensa gratitud? Amb bastant probabilitat no hi deu haver entre vosaltres ni un Miquel Àngel ni un Bach ni un Verdaguer, però estem contents que hagin existit, que llurs obres siguin encara motiu de desvetllament joiós per a nosaltres.

I aquesta "memòria" cultural agraïda, ¿no és precisament l'impuls més pregon i realista per a una "recerca" amb autèntic futur? Els moviments polí-tics que han volgut començar de zero, ¿no ho han fet de forma artificial i a preu d'incomptables injus-tícies i sacrificis absurds? Quan el necessari progrés i les correccions vénen d'un esperit agraït poden, sens dubte, comptar amb la col·laboració de les ge-

neracions anteriors, i m'atreviria a dir que fins i tot en els errors hi ha un bri de bona voluntat, puix el mal absolut no és factible per part de l'home.

Ens queda clara, encara, la natura, la terra, l'uni-vers, aquesta petita immensa casa pairal, que des de la nostra petitesa, sentim com a nostra. El món és, al mateix temps, el subministrador d'energia vital dels nostres cossos i l'objecte de la nostra admiració es-tètica. El món és, d'una banda, camp, mina, rebost, i de l'altra, espectacle, bellesa, poesia... El món ens resisteix, però el transformem al nostre servei, tot comprenent que hem de respectar-lo. El món ens és donat a la nostra exploració, però exigeix, en bé de nosaltres mateixos, aquella cura que li permeti de continuar al servei de la vida. Quasi ens atreviríem a dir que la relació home/univers ha anat canviant al llarg de la història, i que el moment actual marcat per la sofisticació de la tècnica, té noves responsabi-litats envers aquella immensa "machina mundi", a començar pel respecte ecològic. Per això, l'actitud contemplativa, l'atenció a l'harmonia còsmica, que tant va sorprendre els antics, és el primer pas per sentir l'embranzida d'agraïment que porta a com-promisos concrets envers la natura.

Qui de vosaltres no recorda, a la fi d'aquestes breus consideracions, aquella extraordinària pàgi-na de Dostoievski, on descriu l'èxtasi del petit dels germans Karamazov, Aliosha, quan en una nit este-lada, estirat ple de joia incontenible, abraça la terra, amb un amor quasi infinit d'amor a l'univers: la joia agraïda de ser home, puix tot el que hem dit –famí-lia, educació, amstat, amor, societat, cultura i món– sols l'home ho coneix, ho sent i ho viu?

C. DIFICULTATS A LA GRATITUD

L'obstacle del mal en totes les seves formes, des d'una perspectiva existencial.

La referència a Aliosha Karamazov no ens pot fer oblidar les càustiques posicions d'Ivan. El discurs que acabem de fer podria trobar fàcilment la con-trapartida del mal en cadascun dels seus moments i, llavors, l'escàndol substituint l'agraïment portaria efectivament a la rebel·lió. Camus n'és un exemple

actual i colpidor. ¿No haurem pecat d'un optimisme candorós en cantar els motius d'agraïment? ¿No haurem mancat d'esperit d'observació, o fins i tot no haurem projectat la satisfacció de viure d'una existència que potser no ha conegut el dolor?

Cal, doncs, matisar. El rebuig i la rebel·lió no són un caprici de l'esperit humà o el fruit d'una visió alterada de la realitat. La relació familiar pot ser malmesa quan manca l'acceptació, quan les tensions conjugals ultrapassen la normalitat, quan la separació o la mort introdueixen l'experiència prematura de l'orfenesa –“Sometimes I feel like a motherless child...”–. I, què direm d'aquells casos extrems, com el del nen mexicà que no volia tenir una mare al cel, la Verge Maria, pel record insuportable de la seva mare a la terra? ¿S'explicaria l'estranya psicologia de Sartre i àdhuc la seva filosofia de l'absurd de l'ésser sense les estranyeses del seu ambient familiar, tan ben descrites a *Les mots*?

I així podríem parlar de les pors a l'escola i de les corrupcions d'infants en certs ambients –com p.e. Graham Greene ha deixat plasmat en algun dels seus llibres (cf. Moeller, Ch., *Literatura del s. XX y cristianismo*)– o dels desenganys de l'amistat tantes vegades oblidada o traïda. ¡Quantes vegades no ha repetit la història les dolgudes paraules de Juli Cèsar en morir: “Tu quoque, Brute, fili mi”! I, què direm de les frustracions amoroses, de les mentides i incomprensions, de les pressions subtils o descarades que fan de certes llars autèntics inferns? ¿No haurem pecat de romàntic en cantar l'amor humà en tons exultants? ¿No hi ha un vessant profundament dolorós en tota història d'amor? Si més no, ¿no hi trobarem sempre una desil·lusió desconcertant, unes limitacions imprevistes, una “cara oculta” de la persona estimada, que ens la fa sempre estranya? Més encara, què deu pensar de l'amor la noia violada o el noi iniciat brutalment a certes pràctiques més animals que humanes?

I així podríem parlar de les relacions d'opressió, de les misèries socials i econòmiques, de les angoixes per la vida i el país, de les catàstrofes naturals que en pocs moments destrueixen vides i cases... ¿Es pot mirar tot això amb ulls agraïts?

El mínim que podem concloure és que la bon-

dat de l'ésser no és evident sempre, i que per tant la gratitud no és una actitud que brolli necessàriament de l'esperit humà, i això explica el fet de l'existència d'actituds tan oposades a la gratitud com el fatalisme o la rebel·lió. I, malgrat tot, creiem que la gratitud no sols és possible, sinó que constitueix l'actitud humana per excel·lència, la reacció més veritable i fecunda davant la vida, la síntesi de la “memòria” i la “recerca”.

Obrim-nos, doncs, a les últimes raons de la gratitud a allò que ens agrada d'anomenar la gratitud essencial.

D. FENOMENOLOGIA DE LA GRATITUD ESSENCIAL

¿No us sembla una mica estrany que en tot el nostre itinerari, el tema de Déu hagi aparegut només de resquitllada? ¿Es podrà fonamentar metafísicament la gratitud de ser sense parlar de l'Ésser font de tot ésser? Si Déu és Déu, i a més “ha parlat”, ¿serà possible que no sigui la clau de volta del nostre problema? I si ho és, ¿no serà normal i acceptable que la metafísica de la gratitud participi del caràcter misteriós de Déu, de la seva “invisibilitat”, de la seva “inefabilitat”?

Passem, doncs, de les petites gratituds a la gratitud essencial.

Pares i amics, educadors i societat, cultura i món, i jo en el centre, com a persona que entén, que estima, que actua... Per què? Per què, malgrat tot, existeixo i existeix aquest tot que m'envolta, que fa possible la vida, que m'entusiasma i, ensems em sobta? Per què trobo en mi arrels inexplicables en els nivells empírics i no tinc evidència de realitats superiors, fora de mi mateix?

Quan en moments de retorn al centre de nosaltres mateixos, de “concentració”, la força de la intel·ligència que raona i demana s'uneix a l'impuls del cor, assedegat de plenitud, en un moviment de total transparència a la realitat, disposats al sí que compromet l'existència tota, el nostre esperit troba en Déu la resposta integradora de tots els seus anhels (cf. Sant Agustí, *Confessions*, llibre X). És com la intuïció vital del sentit de la creació: tot el que

és i no és plenament –perquè pot deixar de ser– és per do d'Aquell que és des de sempre i per sempre, d'Aquell que es defineix com l'existir mateix, plenitud i font del ser que no pot tenir altre motiu en crear que comunicar la possibilitat mateixa de tota bondat que és l'ésser.

(N.B.: Tot tornant de Sitges a Barcelona, el dimarts 30 de juliol, un nen de 8 anys em posava amb precisió la pregunta essencial:

–Tú eres cura?
 –Sí.
 –El mundo lo ha hecho Dios, pero a Dios, ¿quién lo ha hecho? ¿De dónde ha nacido?
 –Dios no tiene nacimiento, porque es eterno.
 –No lo entiendo!
 –Dios nace de sí mismo...
 –Ah!)

Ara bé, l'acte creador no pot ser més perfectament lliure i gratuït, o Déu deixaria de ser Déu. Si, com paradoxalment deia Hegel, Déu no esdevé Déu sense el món, la creació és necessària, i nosaltres mateixos som “part” de Déu: el panteisme ens assetja. No hi ha fronteres. Res no és comprensible. Tot és tot.

En canvi, si malgrat no ser necessari, el món és, jo sóc, l'acte radical i últim que explica el meu ser és un acte d'amor desinteressat, i per tant porta de la gratitud a la gratitud. Sóc, per tant sóc estimat, sense cap mèrit previ de part meva, puix que no existia. Gràcies! I, a més, sóc estimat pel meu nom, com a persona única i irrepetible, amb una capacitat de conèixer, d'estimar i de fer que mai no s'ha donat i mai més no es donarà. Gràcies!

Vet aquí perquè l'atenció a la gratitud del ser, la gratitud essencial, porta a la pregària essencial: “Beneeix el Senyor, ànima meva...”

Escoltem en Guardini:

“Rebre's constantment de la mà de Déu i donar-li'n gràcies fa part de l'actitud de l'home, de l'home real, que està en la seva essència autèntica. Podria ser molt bé que jo no existís, podria ser també que no existís el món. Essencialment, no em mancarien res, ‘només jo’, ‘només el món’, perquè Déu es basta

a si mateix.”

Potser l'acte bàsic de tota pietat és... saber estar d'acord a existir i confessar-ho.” (Guardini, R., *Una ètica para nuestro tiempo*, pàgs. 141-142)

Confessem també que hem filat prim i que els raonaments exposats, encara que ja els plantegen els nens de 8 anys, no són fàcils ni corrents. ¿Tota la nostra “metafísica de la gratitud” s'esgota en la reflexió sobre el “do ontològic” de la creació, entesa certament com a impuls inicial i continuat de l'amor gratuït de Déu volent el ser de tot el que no és Ell mateix?

La resposta és no. Hi ha també el do de ser “fill”, el “do històric”, el món de la Revelació de Déu en Crist Jesús. Entrem-hi!

Tenim, doncs, una nova prova de gratuïtat de l'amor de Déu envers la seva creació: l'Encarnació del Fill etern, a fi que, tractant-nos com a amics, ens digui els secrets del Pare. I aquí, la donació arriba al paroxisme.

El fet de poder escoltar el missatge de Déu amb veu humana, el fet de poder participar en la presència històrica del Déu que es manifesta, el fet de rebre, juntament amb el missatge, la possibilitat de correspondre amb una energia espiritual igualment donada, completa de tal manera l'anhel essencial de la persona humana que amb tota veritat la presència històrica del Fill enmig nostre, la seva mort i resurrecció i la donació de l'Esperit Sant constitueixen el punt de partença d'una humanitat nova, que, nascuda de la gràcia de la donació personal de Déu, s'explica sols en la joia de l'agraïment “sempre i en tot lloc”.

Obrim el Nou Testament.

Jesús va lloar els gestos d'agraïment. Pensem, per exemple, en el passatge dels deu leprosos guarits:

“Un d'ells, veient que havia estat guarit, tornà enrera glorificant Déu amb crits, i es prosternà de cara a terra als seus peus donant-li gràcies; i aquest era un samarità. Jesús digué: ¿No han estat purificats tots deu? I els altres nou, on són? ¿No se n'ha trobat cap que tornés per donar glòria a Déu, sinó aquest estranger?” (Lluc, 17, 15-18)

(cf. el gest de Maria, la germana de Llätzer, vessant el perfum sobre Jesús a Betània, a Mt 26, 6-13).

Ell mateix, abans d'acomplir gestos molt signi-

ficatius, manifesta l'actitud d'agraïment. Per exemple, abans de la multiplicació dels pans (cf. Mc 8, 6), abans de ressuscitar Llätzer (cf. Jn 11, 41), abans d'instituir l'Eucaristia (cf. Lluc 22, 17-19)... Un moment particularment emotiu de la seva vida, ens fa entreveure la pregària de Jesús penetrada de gratitud. Es tracta de la constatació de la presència del Regne de Déu enmig dels senzills:

“Aquella mateixa hora, s'entusiasmà en l'Esperit Sant i digué: ‘Us dono gràcies, Pare, Senyor del cel i la terra, perquè heu amagat aquestes coses als savis i entesos i les heu revelades als senzills. Sí, Pare, perquè així us ha plagut a Vós. El meu Pare m'ho ha donat tot, i ningú no coneix el Pare sinó el Fill, i aquell a qui el Fill el vol revelar’. I, girant-se cap els deixebles, els digué a part: ‘Sortosos els ulls que veuen el que veieu. Perquè us asseguro que molts profetes i reis van desitjar veure el que vosaltres veieu, i no ho veieren, i sentir el que vosaltres sentiu, i no ho sentiren’”. (Lluc 10, 21-24)

Res d'estrany, doncs, si sant Pau, l'apòstol de Crist, sentint-se entre aquests “sortosos”, fa de l'acció de gràcies l'inici constant de les seves cartes, l'actitud de fons de tot aquell que per la fe i el sagrament ha igualment comprès qui és el Fill i qui és el Pare, de tal manera que se sap i se sent “fill en el Fill” i portat pel mateix Esperit, a entrar confiadament en relació amb el Pare.

Mireu, sempre que Pau contempla el misteri de Crist, esclata en un himne de benedicció:

“A mi el més ínfim de tots els sants, m'ha estat concedida aquesta gràcia, d'anunciar a tots els pobles les insondables riqueses del Crist, i de posar a plena llum quines són les disposicions del misteri amagat des de tots els segles en Déu, creador de totes les coses, a fi que ara coneguim els principats i les potestats dalt del cel, per mitjà de l'Església, els variadíssims recursos de la saviesa de Déu, segons l'etern disseny que s'havia proposat en el Crist Jesús, Senyor nostre, en qui tenim la seguretat d'acostar-nos amb confiança, per mitjà de la fe en ell. (...) Per aquest motiu, m'agenollo davant del Pare, de qui pren el nom tota la família al cel i a la terra, perquè, segons la riquesa de la seva glòria, us concedeixi de ser enfortits vigorosament en l'home interior, per

mitjà del seu Esperit; que el Crist habiti per la fe en els vostres cors, i que, arrelats i fonamentats en la caritat, pugueu comprendre amb tots els sants quina és l'amplària i la llargària, l'altura i la profunditat, conèixer, en una paraula, la caritat del Crist que sobrepuja tot coneixement, perquè, totalment plens, entreu en la plenitud de Déu”. (Efesis 3, 8-19)

No acabariem mai.

Què ha passat? Que Déu mateix, el creador es manifesta i es dona a l'home, tot obrint-li el seu misteri personal, a través de Jesús, el Fill etern fet home, i de l'Esperit Sant, Amor del Pare i del Fill, que reconcilia i divinifica, connectant-nos vitalment amb el misteri pasqual de Jesucrist. ¿S'entén?

Quin és el motiu de la gratitud? L'amor.

Quin és l'obstacle de la gratitud? El mal.

Doncs bé, Crist, volent manifestar-nos un amor encara més gran i més desinteressat que el que apareix en la creació, assumint per amor les conseqüències del pecat –mort en creu–, ressuscitant a la vida eterna i enviant l'Esperit d'amor als homes, obre el camí perquè la gratitud sigui definitiva i plena. Tot dolor de la vida present assumit en Crist, és promesa de glòria, i l'horitzó de l'existència humana no és la mort, sinó la intimitat amb Déu, en la plenitud. L'acció històrica de Déu –l'Encarnació– ha transformat la situació metafísica de l'home, que en la fe serà sempre un “agraït”.

“Estigueu sempre contents, pregueu sense parar, doneu gràcies en tota ocasió; que això és el que Déu vol de vosaltres en el Crist Jesús”. (1 Tes 5, 16-18)

Ens quedaria un punt per acabar: la gratitud per la promesa o el “do escatològic”, és a dir, definitiu. Fem-lo breument.

La filiació rebuda per la fe ens introdueix en la vida de Déu, però de forma inicial. La nostra llibertat pot fer malbé el do rebut, simplement rebutjant-lo, menystenint-lo o oblidant-lo. La gràcia ens és donada com a llavor personal que, arrelant en les nostres actituds, ens porti a la plenitud definitiva. La fe va unida a l'esperança. Doncs bé, la dinàmica del do, la seva inclinació profunda, la promesa que conté, és la vida de fill per sempre, en la presència del Pare i en la plenitud de comunió amb tots els sants: la “ciutat de pau”.

A vegades he pensat que els cristians no tenen massa ganes d'anar el cel, i que potser no estan disposats a sacrificar gaires coses per anar-hi. Per què, aquest esmorteïment de la fe? Per què una certa por "d'avorriment" en la contemplació eterna de Déu? Com és que la promesa no desvetlla els desigs més profunds?

Quan sant Cebrià va escoltar la seva condemna a mort, va respondre simplement: "Gràcies, Déu meu". Sant pau o sant Joan de la Creu tenen accents semblants ("...rompe la tela de este dulce encuentro"). No ens escandalitzem. La glòria futura que es manifestarà en els fills encara no s'ha revelat. Obrim, però, els ulls del nostre esperit a les insinuacions lluminoses de la fe en Crist, i aquell "Vivo sin vivir en mí, pues tan alta vida espero, que muero porque no muero" de santa Teresa ens començarà a sonar natural.

El cel, ¿no serà precisament l'assoliment definitiu i per un do màxim d'aquella veritat, d'aquell amor, d'aquella llibertat, en plenitud de pau, que des de la nostra primera anàlisi vàrem trobar com a elements bàsics del nostre ser personal? I el sol fet que puguem caminar responsablement cap a aquesta fita, tot realitzant efectivament l'amor ja en la terra, ¿no és capaç de coronar aquella "dilatació d'esperit" que va ser l'inici del nostre agraïment vital?

E. CONCLUSIÓ

El que ens falta descobrir i viure del misteri del cosmos i de la història ultrapassa totalment les nostres pobres imatges, que només l'esperança nascuda de la intuïció de l'amor infinit ens dona un besllum. Mentrestant, l'Església, llavor d'humanitat reconciliada i ferment actiu d'esperança futura, sigui el nostre suport i la nostra tasca. I el càntic de Francesc, agraint la creació de l'Altíssim, clogui aquestes reflexions apressades sobre la metafísica de la gratitud.

PREGÀRIES D'AVUI I DE SEMPRE
Montserrat, 1973, pàgs. 63-64

"Altíssim, Omnipotent, bon Senyor, teves són les lloances, teva la glòria l'honor i tota benedicció.
Només a Tu, Altíssim, escauen, i cap home no és digne d'anomenar-te.
Lloat siguis, Senyor meu, amb totes les seves criatures, especialment missenyor el germà sol, amb el qual fent el dia ens il·lumines.
I és bell i radiant, amb tanta d'esplendor que de Tu, Altíssim, ens és un signe clar.
Lloat siguis, Senyor meu, pel germà vent, i per l'aire i els núvols i la serenor i per tot temps, pel qual dones a les teves criatures sosteniment.
Lloat siguis, Senyor meu, per la germana aigua, que és molt útil i humil, preciosa i casta.
Lloat siguis, Senyor meu pel germà foc; amb ell il·lumines la nit, i és alegre i bell, robust i fort.
Lloat siguis, Senyor meu per la nostra germana, la mare terra, la qual ens nodreix i ens governa i lleva tants de fruits amb flors acolorides i amb herba.
Lloat siguis, Senyor meu per aquells qui perdonen pel teu amor, i suporten malaltia i tribulació.
Benaürats els qui les suportaran en pau, perquè Tu, Altíssim, els coronaràs.
Lloat siguis, Senyor meu per la mort corporal, germana nostra, de la qual cap home vivent no pot escapar-se.
Ai dels qui morin en pecat mortal!
Benaürats els qui trobaran la teva santíssima voluntat, que la segona mort no els farà mal.
Lloeu i beneïu el meu Senyor, sigui per tot regraciat i serviu-lo amb gran humilitat"

TRES COSES QUE NO TENEN IMPORTÀNCIA

CARLES CARDÓ (1884-1958)

Doctor en Teologia i Dret Canònic

Entre tanta munió de coses que ens obturen la percepció n'hi ha tres que no tenen importància: la petitesa material, el fracàs del moment present i la manca d'altaveu.

Que no té importància la petitesa material, i per consegüent tampoc la grandària, hi ha fets que ho adveren. Hi ha, en primer lloc, el gra de mostassa de l'Evangeli. ¿Recordeu? El regne de Déu és semblant a un gra de mostassa, que és la més petita de totes les llavors, però quan ha crescut esdevé el més gran de tots els arbustos: tots els ocells del cel caben sota el seu aixopluc. Els filòsofs de la Grècia –comenta Sant Jeroni– anaven trompetejant amb galtes inflades les seves filosofies pomposes, riques de fullam atractívol, però la modestíssima llavor evangèlica, a l'abast dels més rústics, s'apoderava del món. Plató, Aristòtil, Pitàgores són honorats acadèmicament. Jesucrist és amat i obeït cordialment. Hi ha, en segon lloc, el fet de Roma i la seva llengua. El llatí era una llengua comarcal, tancada dintre els límits del Laci. A penes hauria pogut arribar a regional. Tanmateix, aquell dialecte arribà a conquerir mitja Europa i a plasmar-hi les llengües de l'esdevenidor, tot restant ell mateix la llengua immortal de la Religió i el Dret. ¿Què compten aquí els milions de boques, que, per si cas, serien una bona base per calcular la potència consumidora de productes alimentaris?

El predomini de l'animalitat, és a dir, dels instints primaris, això és, en definitiva, de la força material, porta l'home a amidar els afers d'esperit amb sistemes de pesos i mesures. I tanmateix, sota l'enorme objectivitat del món material, hi ha, invisible a

ulls de carn, el món de l'esperit, l'únic món real en darrer terme. La Realpolitik, entestada a no tenir compte sinó fets econòmics i les xifres calculables, semblava haver fracassat en la gran guerra, que no fou més que una explosió d'imponderables. Semblava haver fracassat, però la radicalment inguarible animalitat de l'home l'ha feta redreçar, amb la paradoxa de ser els ahir proclamadors dels imponderables els que avui els menyspreen i volen regir el món amb sistemes mètrics, aplicant la mateixa concepció materialista que portà els seus enemics a la desfeta.

Ser petit no té cap importància, quan es tanca dins la pròpia entranya un esperit capaç de desplegaments magnífics. El que té importància és la tendència vital a créixer o a minvar. No sols una joventut, ni una adolescència, sinó àdhuc una infància és molt més interessant que una grandor material corbada en terra per la feixugor d'una decadència irredreçable.

D'infàncies així el món n'és sembrat, i són elles les que donen naixença als corrents de l'esperit que governen realment el món i en preanuncien els canvis. D'elles parteixen les lentes evolucions, de primer inapercebudes, després pintoresques, més tard suspectes, i en la darrera fase quasi sempre capgiradores. Si els poders responsables no saben veure el pregon finalisme que les mena i la trajectòria pacífica a traçar-los, si s'entesten a menysprear-les com a coses petites, o a tancar-les en les catacumbes on revinclen totes les forces germinatives del planeta, la darrera fase de l'evolució és sempre una revolució. El millor servei que en tals casos pot fer-se a l'ordre etern és obrir camins perquè l'ordre vell es deixi substituir ordenadament pel nou.

Per això, la manca d'èxit immediat és una altra de les coses que no tenen importància. La manca d'èxit immediat és, aleshores, la condició d'èxit definitiu. Un fruit esverdegassat o madurat artificialment amb èxits procurats fora saó manca de dolçor i de virtut nutritiva. Esmussa les dents, irrita l'estómac i perjudica la salut. Qui no ha perdut mai, no pot tenir clemència, condició necessària de l'encert, ni pot resistir les adversitats, condició encara més necessària. Si la humanitat estigués dividida en els qui sempre guanyen i els qui sempre perden, la vida fóra irresistible per a tots.

Considerant aquestes coses, hom diria que la Providència ha establert un torn entre els imponderables (que, bé que reduïbles a poques categories, són molt nombrosos) perquè vagin arribant successivament al desplegament exterior de la seva potència informadora de les energies humanes. Adés hi arriba l'un, adés l'altre, però el que en cada moment hi és

“La manca d'èxit immediat és la condició d'èxit definitiu. Qui no ha perdut mai, no pot tenir clemència, condició necessària de l'encert.”

arribat cal que tingui present la gran munió d'imponderables no reconeguts que el sotgen i li espïen l'herència. La gran força de tots és que tots influeixen alhora i que un dia o altre tots coneixen la pompa de les mitologies humanes, a condició que els homes que els representen no se'n facin indignes, o no se'n facin ineptes –defecte no massa inferior a l'altre, si tant és que, en aquest cas almenys, arribi a ser-ho—. L'hora en què brilla cadascun és cosa absolutament indiferent, i ells ho saben. Per això la veritat ni coneix les fiblades de la impaciència. La característica més albiradora i inconfusible de l'home que té raó és que sap esperar. I és que la raó, com la divinitat, és eterna. El triomf de demà és triomf d'avui.

Hi ha una tercera cosa que no té importància ja a penes. L'imponderable que està de torn disposa de fortíssims altaveus. Se n'aprofita, i fa bé. El perill és que un maneig rutinari de l'aparell no li arribi a fer creure que aquella potència de veu és pròpia, o, i això seria molt pitjor, que és de l'aparell d'on surt la força que endega les coses. Els imponderables que encara no s'han creat una mitologia no tenen altaveu. No en necessiten. És més penetrant la veu fina

que es filtra com un aire d'esperit ànima endins que la veu forta que eixorda l'ambient i fa trontollar solennement els vidres.

La llei natural, per exemple, no té l'altaveu que té la llei positiva. ¿Què hi fa? Tots els mitjans de difusió i de promulgació de què disposen els poders terrenals no valdrien res si no despertaven aquella veu fina i tallant com un espasí de vent amb què la llei natural promulga l'obligació en la consciència de l'home.

Moltes fonts han revingut que semblaven definitivament estroncades; on ressonava el plany o la befa han esclatat clarins de victòria llargs segles inesperats i damunt la terra sequívola i pedregosa on ni la molsa no podia clavar la seva arrel menudíssima han sorgit esplèndides esponeres de civilització, i àdhuc jardins ornats i retallats amb arquitectura d'imperi.

Sant Agustí veia el caos primitiu fecundat per milers de raons seminals. Bé podríem elevar aquesta bella intuïció a l'ordre de l'esperit, i contemplar el món humà sembrat de mil turgències en cerca de l'esclat vital, dintre les quals s'amaguen aquella paraula nova, aquella esperit inèdit, aquell ideal no-nat, adorables de silenci, formidables de simplicitat, prenyes de les més llargues eficàcies.

TRES COSES QUE TENEN IMPORTÀNCIA

CARLES CARDÓ (1884-1958)

Doctor en Teologia i Dret Canònic

La primera de les tres coses que tenen importància és viure. Viure vol dir tenir aquell impuls intern que, tot i ser fortíssim, no surt enfora del subjecte impulsat; potser diríem millor que és tanta la seva fortitud, que té en si mateix el terme del moviment. Qui ha de menester que el mogui un altre, no és viu. Qui es mou per perfeccionar un altre ésser, no és viu. L'ésser vivent obra aquest prodigi d'impulsar-se ell mateix, recórrer el món extern i tornar a ell mateix per hebre profit de les coses de fora, tant les plaents com de les desplaents, tant de les favorables com de les adverses. Quan es té vida veritable, es pot sofrir, però no es pot morir. El plaer i el desplaer són incidents passatgers que assenyalen allò que voldria ser favorable i allò que voldria ser advers, però és pura ficció, perquè no hi ha res d'advers a la vida quan aquesta no és una il·lusió, ni una limitació, sinó una veritat.

La mort, doncs, és inexistent. Tot allò que és verament viu, és immortal. No es mata sinó allò que ja era mort. ¿Us semblen exagerades aquestes expressions? És que confoneu la vida amb les seves imitacions o amb les seves participacions que, per juxtaposició, s'anomenen com ella. Moren els cossos, perquè la seva vida no és pròpia, sinó participada de l'ànima, veritable vivent i, per tant, immortal. L'ànima no mor, ni tan sols l'ànima dels irracionals. Mor el seu cos, i perquè l'ànima no pot funcionar sense ell, deixa d'existir per un fenomen molt diferent de la mort, tan diferent, que el nostre Balmes dubtava si, en tota realitat, queien de l'existència.

Quan no es passa de ser un organisme que men-

ja, beu, engendra, té fruïcions i sofriments diversos, però no transcendents a l'ordre sensible, es pot morir i es mor indefectiblement. Quan una col·lectivitat no té altres problemes, ni altres interessos, ni altres aspiracions, ni altres productes que els econòmics, els referents a la vida orgànica, pot morir i mor indefectiblement. Però no es mor quan es té una ànima. Per a l'ànima no hi ha bales, ni metzines, ni microbis.

No creure això, no veure això, és condemnar-se voluntàriament a mort. És adoptar el no-res com a fita suprema de les nostres aspiracions a la justícia eterna, a la immortalitat, a la benaurança. La glòria del cel és més necessària a la vida terrena que el pa i l'aigua.

Si mirem història enrere, veurem moltes coses vives i moltes coses mortes, però veurem que les vives són tan velles com la humanitat i tan joves com l'infant nat avui, i les mortes, fet i comptat, no viuen mai. Solemnes carcasses, bellament drapejades, que a força de maquinàries complicades i costoses arribaven a imitar la vida i donar-ne la impressió, un lluc que clivellà la terra al seu costat creixé i estengué branques i arrels fins a ofegar-les. No caldria dir que fou preciosíssima la col·laboració de la maltempada freqüent perquè, amic lector, sense la flingantada de l'adversitat no hi ha fortitud possible.

Tenim, doncs, un criteri magnífic per saber què viurà i què no viurà temps a venir. Viurà allò que ha viscut sempre, amagant el cap o aixecant-lo, no viurà allò que començà a rutllar un cert dia. Allò que és viu és immortal en tots dos sentits: el del passat i el de l'esdevenidor. La vida és un reflex de l'eternitat.

El que importa, doncs, més que aixecar el cap, més que fer brogit de passes, més que eixordar l'aire a crits, és viure.

La segona cosa que importa és tenir raó. No en té tothom qui vol ni tothom qui s'ho pensa. Entre el pensament i el desig es posa la passió, és a dir, l'amor propi, que devia la llum intel·lectual i la dispersa per revestir del color simpàtic de la raó allò que es conforme a l'interès egoista. Quasi sempre, el lloc de la raó és usurpat per l'urc, o per la cobejança, o per la peresa, o per qualsevol forma de l'endormiscament en el jaç de les comoditats personals. Llavors s'acaba sempre perdent, encara que es comenci guanyant,

perquè la passió té, entre molts enganys, aquest, que no és el menor, que comença afalagant amb èxits i acaba esllavissant-se-li la terra que trepitja.

Desconfieu de les grans fortunes ràpides i immerescudes. Més val posseir menys del que es mereix que merèixer menys del que es posseeix, perquè la

“Quan una col·lectivitat no té altres problemes, ni altres aspiracions, ni altres productes que els econòmics, els referents a la vida orgànica, pot morir i mor indefectiblement.”

possessió immerescuda és un llevat immancable de la fallida i, en canvi, el mèrit sobreixent és lletra de canvi de venciment incert per a nosaltres, però determinat per Déu i improtestable.

Qui té raó, guanya. Heus aquí un gran conhort dels qui tenen raó. Qui té fam i set de justícia, vindrà dia que serà saciat; si és en assumpte d'ordre purament moral, potser fins a l'altra vida, però si és en assumptes on juguïn interessos purament terrens, en aquesta vida. Podrà ser que qui té raó perdi, però llavors serà per enfortir-se en l'adversitat i esdevenir millor i més savi per aprofitar l'èxit el dia que vingui. La derrota de la raó és, doncs, un element de la seva victòria futura.

Per creure-ho així, només caldria creure en la justícia i en la providència de Déu, però també pot ajudar-nos-hi l'experiència. La qual ens diu que la diferència que hi ha entre la raó i la falòrnia és que la raó és sempre la mateixa, tant si guanya com si perd, però la falòrnia canvia contínuament. Totes les falòrnies passen, però no hi ha cap raó que passi. Vindrà, doncs, un dia en què totes les falòrnies que

treuen urc avui dia hauran passat, però la raó no haurà passat, ans s'haurà enfortit i preparat per a la possessió del seu regne.

Importa moltíssim, doncs, de tenir raó, de tenir-ne sempre, de tenir-ne pertot, de no deixar-nos seduir per una petita victòria aparent i fugaç a canvi de sacrificis de la raó.

La tercera cosa que té importància és servir la raó amb honestedat.

L'HONESTEDAT, MÀXIMA IMPORTÀNCIA

CARLES CARDÓ (1884-1958)

Doctor en Teologia i Dret Canònic

Tema difícil, aquest de l'honestedat en el servei de l'ideal! No pas perquè costi de trobar raons en abonament d'aquesta idea, sinó perquè la tortuositat humana complica els camins de l'èxit, introduint-hi, sota el nom d'habilitat, l'element inhoneat, que arriba a semblar indispensable. No és petit el tremp d'esperit que cal per creure en l'èxit sense apel·lar a l'engany, però aquesta fe, que en l'ordre individual és rara, en el col·lectiu és gairebé inexistent. La berganteria, la mala fe, la deslleialtat, disfressada sota els noms perfumats d'habilitat, astúcia, perspicàcia, etc., són elements que es creuen indispensables en certs ordres d'activitat, on, tanmateix, la injunció del deure és tan imperiosa com en qualsevol altre. Un estudi minuciós de l'origen de totes les guerres demostraria que no n'hi ha hagut cap que no tingués per origen una ambició col·lectiva que ha prescindit de l'ètica.

I malgrat tot, l'honestedat en el servei de l'ideal és una de les coses que tenen importància, i una ferma absoluta, si n'hi ha, de bon èxit. L'Evangeli, lliçó eterna de la humanitat que no es veurà mai exhaurida, condensa tota la doctrina del nostre captivament enfront de l'enemic en una de les seves divines paradoxes: sigueu prudentes com la serp i senzills com la coloma, que podríem exposar així breument: no enganyeu ningú, però capguardeu-vos contra els enganyats dels altres. La coloma és animal mansíssim i simplicíssim que inspira simpatia i confiança, però que aviat es deixa domesticar i arriba a posar-se en mans de l'home que acabarà llevant-li la vida: hem de tenir la seva simplicitat, incapaç d'engany,

però sense arribar a la seva taujaneria de posar-se en mans de qui interessadament l'afalaga. La serp és més cauta: sap capguardar-se dels atacs, fugint i amagant-se sota una pedra o, si tant cal, sota terra; i quan no pot defugir l'atac, lluita amb tot el cos per resguardar la testa.

No creiem que s'hagi donat mai el cas d'un poble que hagi servat sempre aquesta norma de conducta, però si es donava, seria sens dubte un poble invencible. La força de l'honestedat, del joc net, afegeïda a la que tenen la vida i la raó, seria la fórmula de la màxima resistència a què podria arribar-se damunt la terra.

Colomes d'innocuitat, però serpents de precaució; colomes en el tracte amical, serpents en la previsió i en la resistència; incapaços d'ofendre, infrangible en la pròpia defensa; sempre lleials i nets, tant en l'honor a l'amistat sincera com en la repulsió de tot atac a la nostra vida; heus aquí l'ideal, diguem-ne polític, de l'Evangeli.

I heus aquí també desfeta la paradoxa. Totes es desfan així, perquè, fet i comptat, la paradoxa és única: la que presenta la doble i contraposada tendència de la carn i l'esperit. Refrenant la de la carn és com únicament la de l'esperit, que és la bona, pot reeixir. Per això les Benaventurances són un seguit de paradoxes, i ho són tants consells evangèlics que ofereixen l'aproximació detonant de dues idees antípodes. Els mansuets posseiran la terra, els qui ploren seran consolats, el famejants seran saciats, els pobres seran hereus del cel, els qui s'humiliaran seran exalçats, els qui s'ho vendran tot i ho donaran als pobres podran comprar el tresor amagat, la perla preciosa, el manà escondit. En una sola expressió, això es diria així: Qui cegarà la direcció jussana del corrent vital, fruità de la gran vida de l'esperit.

L'honestedat en el servei de l'ideal, qualsevol que aquest sigui, és una altra de les paradoxes evangèliques. Qui no falsejarà la veritat, no serà enganyat. Qui no tindrà les seves ambicions desorbitades, assolirà la plenitud dels seus drets. Qui no envairà, trobarà les màximes assistències de la simpatia i fins de la força per repel·lir les invasions.

Aquestes coses, inevitablement, fan somriure els espavilats. Les idees evangèliques detonen dins

l'ambient picaresc i emmurriat en què es mou l'esperit del món. Però nosaltres, els fills de la paradoxa divina, hem de fer contínuament la gran paradoxa de proclamar-les allí on són menys avinents, on semblen més inoportunes.

Cal fer veure a la gent la força incontestable de l'home que diu sempre la veritat, que obra sempre bé, que juga net sempre. Ha pres entre nosaltres el

“La millor estratègia és la sinceritat, però ho és molt més quan no es posseeix ni la força romana, ni l'astúcia anglesa.”

tipus del viu que es pensa enganyar els altres i que, l'infeliç, encara no ha vist que la vivor conreada com una professió s'espantalla ella mateixa, per tal com no desperta entorn seu sinó recel i desconfiança. El viu acaba sempre enganyat. No li cal enganyador, perquè prou s'enganya ell mateix. No és l'habilitat diplomàtica cap distintiu del nostre poble i per això li cal molt més que als pobles més afortunats en aquest sentit la força invencible del joc net, de la sinceritat prudent, de la simplicitat cauta.

Sempre la millor estratègia és la sinceritat, però ho és molt més quan no es posseeix ni la força romana, ni l'astúcia anglesa.

COL·LECCIÓ REALITAT I TENSIONS

barcelonesa d'edicions

DARRERS TÍTOLS COEDITATS AMB PÒRTIC

L'HOME DISLOCAT

Nicolas Grimaldi

L'ALTRA VIA DE LA SUBJECTIVITAT

*Sis estudis sobre el subjecte
i el dret natural al segle XVII*

Yves Charles Zarka

LES GANES D'APRENDRE

*Lectures, reflexions i experiències
d'un mestre*

Jordi Galí i Herrera

TEOLOGIA POLÍTICA DE PAU
Schmitt, Benjamin, Nietzsche, Freud

Jacob Taubes

C/Aragó 287 3r 2a B 08009 Barcelona
Tel.: 93 488 09 00 Fax: 93 215 87 68

Teologia política de Pau

Schmitt, Benjamin, Nietzsche, Freud

Jacob Taubes

El darrer llibre coeditat per Barcelonesa d'Edicions i Pòrtic

El trobareu a les llibreries o sol·licitant-lo a relleu@relleu.cat

Pòrtic

barcelonesa d'edicions

WWW.RELLEU.CAT